

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ : ΜΟΝΤΕΡΝΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΜΗΜΑ: ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ

ΠΜΣ ΣΤΗΝ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΤΕΦΑΝΑΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: ΣΤΕΦΑΝΑΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ, ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ, ΑΝΘΡΩΠΕΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΠΜΣ: ΚΟΥΡΟΓΕΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΟΝΟΜΑ: ΡΙΤΣΩΝΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Α/Μ: ΜΧΡΗ 1919

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	2
Κατάλογος γραφημάτων.....	4
Κατάλογος πινάκων	4
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1: Η έννοια της δημοκρατίας.....	7
1.1 Ορισμός και προϋποθέσεις δημοκρατίας	7
1.2 Χαρακτηριστικά δημοκρατίας.....	8
1.3 Έννοια πολιτικών συστημάτων	9
1.4 Θεωρίες που συνδέονται με τους πολιτικούς θεσμούς	9
1.5 Πολιτικοί θεσμοί και ανάπτυξη	12
1.6 Κατά κεφαλήν εισόδημα και Δημοκρατία	13
1.7 Σύνδεση δημοκρατίας με επίπεδο εκπαίδευσης	15
Κεφάλαιο 2: Μοντερνοποίηση και η σύνδεσή της με τη δημοκρατία	17

2.1 Η έννοια της μοντερνοποίησης.....	17
2.2 Κλασική θεωρία μοντερνοποίησης	18
2.2.1 Έννοια μοντερνοποίησης, περιεχόμενο και επιπτώσεις	18
2.2.2 Διαδικασία κλασικής θεωρίας μοντερνοποίησης.....	20
2.2.3 Χαρακτηριστικά κλασικής θεωρίας μοντερνοποίησης.....	23
2.2.4 Περιορισμοί και δυναμική κλασικής θεωρίας μοντερνοποίησης	24
2.3 Η θεωρία του Lipset (1959) για τη μοντερνοποίηση και τη δημοκρατία.....	26
2.4 Κριτική της θεωρίας μοντερνοποίησης του Lipset	28
Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία έρευνας	31
3.1 Σκοπός της έρευνας	33
3.2 Δεδομένα	33
3.3 Μέθοδοι ανάλυσης.....	35
Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα	36
4.1 Περιγραφή δεδομένων	42
4.2 Υποδείγματα παλινδρόμησης.....	42
4.2.1 Διαστρωματική παλινδρόμηση με ανεξάρτητη μεταβλητή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ	45
4.2.2 Διαστρωματική παλινδρόμηση με την προσθήκη ποιοτικών παραμέτρων των οικονομιών	45
4.2.1 Διαστρωματική παλινδρόμηση με ανεξάρτητη μεταβλητή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ	45
4.2.3 Αιτιότητα κατά Granger.....	46
4.2.5 Σύνοψη ερευνητικών αποτελεσμάτων	51
Συμπεράσματα.....	53
Βιβλιογραφία	53
Α. Ελληνική	53

B. Ξενόγλωσση	57
Παράρτημα	57

Κατάλογος γραφημάτων

Γράφημα 1. Χρονική μεταβολή του δείκτη κατά κεφαλήν ΑΕΠ.....	38
Γράφημα 2. Χρονική μεταβολή του δείκτη κατά κεφαλήν ΑΕΠ μετά την αφαίρεση των ακραίων τιμών.....	39
Γράφημα 3. Θηκογράμματα των εξεταζόμενων μεταβλητών.....	39
Γράφημα 4. Χρονική μεταβολή των δεικτών πολιτικής και ατομικής ελευθερίας και ποιότητας του πολιτεύματος.	41

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1. Δεδομένα της έρευνας	33
Πίνακας 2. Μέτρα θέσης και διασποράς των εξεταζόμενων μεταβλητών.....	37
Πίνακας 3. Τιμές και σημαντικότητα του συντελεστή συσχέτισης του Pearson μεταξύ των μεταβλητών ενδιαφέροντος.....	42
Πίνακας 4. Συγκεντρωτικά αποτελέσματα διαστρωματικής παλινδρόμησης	44
Πίνακας 5. Διαστρωματικά υποδείγματα με ανεξάρτητη μεταβλητή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ _{t-5} και τις μεταβλητές g8, bric και rigs.....	45
Πίνακας 6. Διαστρωματικά υποδείγματα της εξίσωσης 2	46
Πίνακας 7. Διαστρωματικά υποδείγματα με εξαρτημένη μεταβλητή τις αναπτυσσόμενες οικονομίες.....	47

Εισαγωγή

Αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση και ανάλυση των θεωριών της μοντερνοποίησης και δημοκρατίας. Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας θα γίνει αναφορά στην έννοια της δημοκρατίας, όπου θα παρουσιαστούν ο ορισμός και οι προϋποθέσεις της δημοκρατίας, ενώ θα γίνει αναφορά και στα κυριότερα χαρακτηριστικά της δημοκρατίας.

Επιπλέον, στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά στην έννοια των πολιτικών συστημάτων, ενώ θα γίνει αναφορά και στις θεωρίες που συνδέονται με τους πολιτικούς θεσμούς, ενώ θα επιχειρηθεί και μία σύνδεση μεταξύ του κατά κεφαλήν εισοδήματος και της δημοκρατίας, καθώς επίσης και της δημοκρατίας με τα επίπεδα εκπαίδευσης.

Εν συνεχεία, στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας θα γίνει αναφορά στην έννοια της μοντερνοποίησης, καθώς επίσης και στην κλασική της θεωρία, στο περιεχόμενο και τις επιπτώσεις της. Επιπλέον, στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναφορά στη διαδικασία κλασικής θεωρίας μοντερνοποίησης, καθώς επίσης και στα κυριότερα χαρακτηριστικά της, καθώς και στους κυριότερους περιορισμούς της κλασικής θεωρίας.

Επίσης, στο ίδιο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στη θεωρία του Lipset (1959) για τη μοντερνοποίηση και τη δημοκρατία, ενώ θα επιχειρηθεί να πραγματοποιηθεί μια κριτική της θεωρίας μοντερνοποίησης του.

Αντίστοιχα, στο πρακτικό μέρος της παρούσας εργασίας θα γίνει προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης μεταξύ της οικονομικής κατάστασης μιας χώρας και των δεικτών που εξετάζουν την δημοκρατικότητα της. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες μελέτες, θα γίνει μια προσπάθεια εισαγωγής περισσότερων δεικτών και η αντίστοιχη εξέταση της σχέσης τους με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των εξεταζόμενων χωρών.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η εξέταση του βαθμού δημοκρατίας και ελευθερίας σε σχέση με διάφορους οικονομικούς δείκτες και εάν οι οικονομικοί δείκτες είναι επαρκείς προβλεπτικές μεταβλητές του πολιτικού καθεστώτος μιας χώρας.

Για τον λόγο αυτό θα πραγματοποιηθούν διάφορες διαστρωματικές παλινδρομήσεις με εξαρτημένες μεταβλητές, συγκεκριμένους πολιτικούς δείκτες και ανεξάρτητους συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες που περιγράφονται στην συνέχεια, ενώ στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα κυριότερα αποτελέσματα της έρευνας και θα γίνει σύγκριση με αυτά προηγούμενων παρόμοιων ερευνών.

Τέλος, η εργασία θα ολοκληρωθεί με την παράθεση των κυριότερων συμπερασμάτων και της σχετικής βιβλιογραφίας.

Κεφάλαιο 1: Η έννοια της δημοκρατίας

1.1 Ορισμός και προϋποθέσεις δημοκρατίας

Σύμφωνα με την έρευνα του Lipset (1959), η δημοκρατία (σε μια πολύπλοκη κοινωνία) ορίζεται ως ένα πολιτικό σύστημα που παρέχει τακτικές συνταγματικές ευκαιρίες για την αλλαγή των κυβερνητικών αξιωματούχων. Με άλλα λόγια, η δημοκρατία είναι ένας κοινωνικός μηχανισμός για την επίλυση του προβλήματος της κοινωνικής λήψης αποφάσεων μεταξύ συγκρουόμενων ομάδων συμφερόντων που επιτρέπει στο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού να επηρεάσει αυτές τις αποφάσεις μέσω της ικανότητάς τους να επιλέγουν μεταξύ εναλλακτικών διεκδικητών για τα πολιτικά αξιώματα.

Στην πράξη, ο εν λόγω ορισμός ο ορισμός υπονοεί έναν αριθμό συγκεκριμένων προϋποθέσεων, οι οποίες είναι οι κάτωθι (Lipset, 1959):

- «πολιτική φόρμουλα», η οποία είναι ένα σύστημα πεποιθήσεων, που νομιμοποιεί το δημοκρατικό σύστημα και προσδιορίζει τα θεσμικά όργανα, όπως είναι για παράδειγμα η ελευθερία του τύπου και ούτω καθεξής, τα οποία γίνονται δεκτά ως κατάλληλα από όλους
- ένα σύνολο πολιτικών ηγετών στα αξιώματα
- ένα ή περισσότερα σύνολα ηγετών, εκτός αξιωμάτων, οι οποίοι αποτελούν τη νόμιμη αντιπολίτευση που επιχειρεί να αποκτήσει αξίωμα.

1.2 Χαρακτηριστικά δημοκρατίας

Αναφορικά με τα κυριότερα χαρακτηριστικά της δημοκρατίας, αυτά συνοψίζονται στα κάτωθι:

- Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα εκείνο, στο οποίο η εξουσία και η αστική ευθύνη ασκούνται από όλους τους ενήλικες πολίτες, άμεσα ή μέσω των ελεύθερα εκλεγμένων αντιπροσώπων τους.
- Η δημοκρατία βασίζεται στις αρχές της πλειοψηφίας και των ατομικών δικαιωμάτων.
- Οι δημοκρατίες προστατεύουν τις πανίσχυρες κεντρικές κυβερνήσεις και αποκεντρώνουν τη διακυβέρνηση σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, κατανοώντας ότι όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο προσιτά και ανταποκρινόμενα στον λαό.
- Οι δημοκρατίες κατανοούν ότι ένα από τα πρωταρχικά καθήκοντά τους είναι η προστασία τέτοιων βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως η ελευθερία του λόγου και της θρησκείας, το δικαίωμα στην ίση προστασία από τον νόμο και η ευκαιρία οργάνωσης και συμμετοχής στην πολιτική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της κοινωνίας.
- Οι δημοκρατίες διεξάγουν τακτικές, ελεύθερες και δίκαιες εκλογές ανοιχτές σε πολίτες ηλικίας ψήφου.

- Οι πολίτες σε μια δημοκρατία έχουν κυρίως δικαιώματα, αλλά και την ευθύνη να συμμετέχουν στο πολιτικό σύστημα, το οποίο, με τη σειρά του, προστατεύει τα δικαιώματά τους και τους ελεύθερους θόλους. Οι δημοκρατικές κοινωνίες δεσμεύονται για τις αξίες της ανοχής, της συνεργασίας και του συμβιβασμού. Σύμφωνα με τα λόγια του Μαχάτμα Γκάντι, η μισαλλοδοξία αποτελεί από μόνη της μορφή βίας και εμπόδιο στην ανάπτυξη ενός αληθινού δημοκρατικού πνεύματος (Oppenheim, 1971).

1.3 Έννοια πολιτικών συστημάτων

Σύμφωνα με τον North (1981) τα πολιτικά συστήματα ή οι πολιτικοί θεσμοί ορίζονται ως «ένα σύνολο κανόνων, διαδικασιών συμμόρφωσης και ηθικών και ηθικών κανόνων συμπεριφοράς που έχουν σχεδιαστεί για να περιορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων με σκοπό τη μεγιστοποίηση του πλούτου ή της χρησιμότητας των αρχών». Ένας βασικός χαρακτηρισμός όλων των ορισμών είναι η έννοια των περιορισμών. Προς αυτή την κατεύθυνση, τα συντάγματα ή οι εκλογικοί νόμοι αποτελούν καλά παραδείγματα θεσμικών οργάνων, ενώ αντίθετα οι καλές πολιτικές που επιλέγονται από δικτάτορες δεν αποτελούν καλά παραδείγματα. Από την άλλη πλευρά, μια άλλη ουσιαστική πτυχή των πολιτικών συστημάτων αποτελούν το γεγονός, ότι οι περιορισμοί πρέπει να είναι λογικά μόνιμοι ή ανθεκτικοί (La Porta et. al, 1999).

Ουσιαστικά, ο λόγος που στον ορισμό τους γίνεται σαφής αναφορά στη μονιμότητα, οφείλεται στο ότι οι προσωρινοί περιορισμοί ενδέχεται να αλλάζουν κάθε φορά ανάλογα με τις προτιμήσεις αυτών που κατέχουν την εξουσία (La Porta et. al, 1999).

1.4 Θεωρίες που συνδέονται με τους πολιτικούς θεσμούς

Είναι γεγονός, ότι οικονομολόγοι, ιστορικοί, κοινωνιολόγοι και πολιτικοί επιστήμονες έχουν αναπτύξει μεγάλο αριθμό θεωριών σχετικά με τους πολιτικούς θεσμούς. Η βασική φιλοσοφία των θεωριών που συνδέονται με τα πολιτικά συστήματα έγκειται στο γεγονός, ότι οι θεσμοί και οι πολιτικές διαμορφώνονται από εκείνους που έχουν την εξουσία για να παραμείνουν στην εξουσία και να συγκεντρώσουν πόρους (Becker, 1983).

Προς αυτή την κατεύθυνση, συχνά οι κυβερνητικές πολιτικές χρησιμοποιούνται με απώτερο στόχο τον έλεγχο των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων και των περιουσιακών τους στοιχείων, καθώς και για τη μετατροπή αυτού του ελέγχου σε πλούτο (Grossman & Hart, 1986).

Αντίστοιχα, σύμφωνα με τη θεωρία του Μαρξ, οι κοινωνίες χωρίζονται σε κοινωνικές τάξεις και οι πολιτικές σχεδιάζονται από την άρχουσα τάξη. Οι σύγχρονες θεωρίες είναι πιο αποχρωματισμένες και επιτρέπουν τη διαμόρφωση αναδιανεμητικών πολιτικών από κυβερνήτες, εθνοτικές ομάδες, θρησκείες ή ακόμη και συγκεκριμένα λόμπι.

Για παράδειγμα, η γραφειοκρατία των Μανδαρινών διαμόρφωσε τη λειτουργία της κινεζικής κυβέρνησης προς όφελος του αυτοκράτορα και της ίδιας για εκατοντάδες χρόνια. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και με την κομμουνιστική γραφειοκρατία στην ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια της σοβιετικής κυριαρχίας. Το βασικό στοιχείων των πολιτικών αυτών θεωριών είναι η ιδέα ότι, όταν κάποια ομάδα σε μια κοινωνία καθίσταται ισχυρή, τότε διαμορφώνει πολιτικές προς όφελος της και όχι προς όφελος της επίτευξης κοινωνικού πλεονεκτήματος (Grossman & Hart, 1986).

Ο λόγος που συμβαίνει το παραπάνω έγκειται στο γεγονός, ότι οι κυβερνήσεις γίνονται μαζικά αναδιανεμητικές όταν υπάρχουν σχετικά λίγες πολύ ισχυρές ομάδες με διαφορετικά συμφέροντα, σε αντίθεση με τις περιπτώσεις εκείνες που υπάρχουν πολλές σχετικά αδύναμες ομάδες που κάθε μια προωθεί συμφέροντα προς τη δική της κατεύθυνση (Grossman & Hart, 1986).

Από την άλλη πλευρά στην έρευνά του, ο Finer (1997) πραγματοποιεί μια αντιπαραβολή μεταξύ του ανατολικού δεσποτισμού με τον ευρωπαϊκό απολυταρχισμό, όπου η εξουσία του μονάρχη ελέγχθηκε τουλάχιστον εν μέρει από το νόμο, και όπου η Εκκλησία (σε καθολικές χώρες) και η αριστοκρατία σε κάποιο βαθμό περιορίζουν τον αυταρχικό έλεγχο. Αυτές οι χώρες, κατά συνέπεια, είχαν περισσότερα ανθρώπινα δικαιώματα κατοχυρωμένα και περισσότερα πολιτικά

δικαιώματα, αν και αυτοί οι κυβερνήτες προσπαθούσαν συνεχώς να περιορίσουν αυτά τα δικαιώματα για να αυξήσουν τα έσοδά τους.

Αντίστοιχα, οι πολιτιστικές θεωρίες δηλώνουν ότι ορισμένες κοινωνίες σχηματίζουν πεποιθήσεις και ιδέες που ευνοούν την καλή διακυβέρνηση, ενώ άλλες όχι (Weber, 1958). Ορισμένες από αυτές τις πεποιθήσεις και ιδέες είναι μη επαληθεύσιμες (π.χ., οι πεποιθήσεις για τις τιμωρίες μετά το θάνατο), άλλες επαληθεύσιμες και ψευδείς (π.χ., ορισμένες ρατσιστικές και αντισημιτικές πεποιθήσεις), ενώ όταν αυτές οι πεποιθήσεις είναι ιδιαίτερα διαδεδομένες και επίμονες, τότε σύμφωνα με τις θεωρίες αυτές γίνονται αποδεκτές ως «κουλτούρα».

Μια τέτοιου είδους πρόσφατη θεωρία αναπτύχθηκε από τον Landes (1998), ο οποίος ισχυρίστηκε ότι κατά την περίοδο της οικονομικής αποχώρησης των Προτεσταντικών χωρών, οι Καθολικές και οι Μουσουλμανικές χώρες είχαν αποκτήσει κουλτούρες μισαλλοδοξίας, ξενοφοβίας και κλειστής σκέψης που αντιστοιχούσαν στην ανάπτυξή τους. Σύμφωνα με τον Landes, ξεκινώντας από τον 15ο αιώνα ή ακόμα και νωρίτερα, οι Καθολικές χώρες της Νότιας Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής, ωθήθηκαν από την Εκκλησία, έκαψαν αιρετικούς, απαγόρευαν τη μάθηση και τα ταξίδια από τους πολίτες τους, λογόκριναν βιβλία και περιόρισαν την εισροή νέων ιδεών (La Porta et. al, 1999).

Οι συνέπειες αυτής της μισαλλοδοξίας ήταν τόσο η τεράστια αύξηση της δύναμης του να διατηρήσουν τις νέες ιδέες και η αδυναμία των καθολικών χωρών να μάθουν από άλλες. Ο Landes πιστεύει ότι αυτή η μισαλλοδοξία ήταν υπεύθυνη για την παρακμή της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ιταλίας, για τη φτώχεια της Λατινικής Αμερικής και για πολλά άλλα δεινά. Ομοίως, η παρακμή των μουσουλμανικών χωρών μετά τον 13ο αιώνα (που ακολούθησε τη χρυσή εποχή της ευημερίας) εξηγείται επίσης από τη νεοσυσταθείσα αλλά μακροχρόνια μισαλλοδοξία ως μέσο πολιτικής και θρησκευτικής αντιπαράθεσης (La Porta et. al, 1999).

1.5 Πολιτικοί θεσμοί και ανάπτυξη

Δεν χωρά αμφισβήτηση, ότι δύο από τις σημαντικότερες προκλήσεις που έχουν γίνει ιδιαίτερο αντικείμενο μελέτης παγκοσμίως είναι η εξέταση του τρόπου που μπορεί να εκτοξευθεί η ανάπτυξη και να εδραιωθεί η δημοκρατία (Boix, 2011).

Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική έρευνα έχει εντοπίσει δύο ευρείες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Η πρώτη προσέγγιση τονίζει την ανάγκη να ξεκινήσουμε με τη δημοκρατία και άλλους ελέγχους στην κυβέρνηση ως μηχανισμούς για την εξασφάλιση δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Με την ύπαρξη τέτοιων πολιτικών θεσμών, αναμένεται να ακολουθήσουν επενδύσεις σε ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο, και συνεπώς οικονομική ανάπτυξη (Boix, 2011).

Η δεύτερη προσέγγιση τονίζει την ανάγκη συσσώρευσης ανθρώπινου και φυσικού κεφαλαίου για να ξεκινήσει η διαδικασία. Ειδικότερα, η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει ότι ακόμη και δικτάτορες μπορούν να διασφαλίσουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας ως θέμα επιλογής πολιτικής και όχι πολιτικών περιορισμών.

Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη προσέγγιση της σημασίας του περιορισμού της κυβέρνησης τονίστηκε από τους Montesquieu (1748) και Smith (1776), καθώς και από τη νέα βιβλιογραφία θεσμικής οικονομίας (North & Thomas, 1973). Αντίστοιχα, οι DeLong και Shleifer (1993) παρείχαν πρώιμη εμπειρική υποστήριξη για αυτήν την άποψη, χρησιμοποιώντας δεδομένα σχετικά με την αστικοποίηση των ευρωπαϊκών περιοχών κατά την τελευταία χιλιετία, τα οποία έδειξαν ταχύτερη ανάπτυξη της πόλης υπό πιο περιορισμένες κυβερνήσεις. Πιο πρόσφατα, η βιβλιογραφία για την οικονομική ανάπτυξη, με όχημα τις έρευνες των Knack και Keefer (1995) και Mauro (1995), στράφηκε στις επιπτώσεις των καλών θεσμών στην οικονομική ανάπτυξη. Αντίστοιχα, οι έρευνες Hall and Jones (1999), Acemoglu et al. (2001; 2002), Easterly and Levine (2003), και Rodrik et al. (2004), οδήγησαν σε μια επιβεβαιωμένη συναίνεση ότι οι πολιτικοί θεσμοί μιας περιορισμένης κυβέρνησης προκαλούν οικονομική ανάπτυξη (Glaeser et. al, 2004).

Η αντίστροφη ιδέα, δηλαδή ότι η αύξηση του εισοδήματος και του ανθρώπινου κεφαλαίου προκαλεί θεσμική βελτίωση, συνδέεται στενότερα με το έργο του Lipset

(1960), ο οποίος, ωστόσο, βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στον Αριστοτέλη. Ο Lipset πίστευε ότι τα μορφωμένα άτομα είναι πιο πιθανό να επιλύσουν τις διαφορές τους μέσω διαπραγματεύσεων και ψηφοφορίας παρά μέσω βίαιων διαφορών.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Lipset, απαιτείται εκπαίδευση για να λειτουργούν τα δικαστήρια και να εξουσιοδοτούν τους πολίτες να συνεργάζονται με τις κυβερνήσεις. Ο γραμματισμός ενθαρρύνει τη διάδοση γνώσεων σχετικά με την κακή λειτουργία της κυβέρνησης. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, οι χώρες διαφέρουν ως προς τα αποθέματα του ανθρώπινου και κοινωνικού κεφαλαίου, τα οποία μπορούν να αποκτηθούν μέσω πολιτικών που εφαρμόζονται ακόμη και από δικτάτορες, ενώ τα θεσμικά αποτελέσματα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από αυτά τα αποθέματα (Djankov et al., 2003).

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονισθεί, ότι οι δύο απόψεις της οικονομικής και πολιτικής ανάπτυξης έχουν μερικές σημαντικές ομοιότητες. Και οι δύο τονίζουν την ανάγκη για ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας, για την υποστήριξη επενδύσεων σε ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο, ενώ ταυτόχρονα και οι δύο βλέπουν την ασφάλεια ως επιλογή δημόσιας πολιτικής.

Ωστόσο, η θεσμική άποψη βλέπει τις πολιτικές υπέρ των επενδύσεων ως συνέπεια των πολιτικών περιορισμών στην κυβέρνηση, ενώ η αναπτυξιακή άποψη βλέπει αυτές τις πολιτικές στις φτωχές χώρες σε μεγάλο βαθμό ως επιλογές των συνήθως ασυγκράτητων ηγετών τους (Glaeser et. al, 2004).

1.6 Κατά κεφαλήν εισόδημα και Δημοκρατία

Μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα μελέτη σχετικά με τη δημοκρατία έχει να κάνει με τη σύνδεσή της με το κατά κεφαλήν εισόδημα. Το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι ένα μέτρο του ποσού των χρημάτων που κερδίζονται ανά άτομο σε ένα έθνος ή μια γεωγραφική περιοχή, ενώ σαν μεταβλητή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον προσδιορισμό του μέσου εισοδήματος ανά άτομο για μια περιοχή και για την αξιολόγηση του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής του πληθυσμού.

Στην έρευνά τους, οι Acemoglu et al (2008), επανεξέτασαν τη σχέση μεταξύ του κατά κεφαλήν εισοδήματος και της δημοκρατίας. Ειδικότερα, στην έρευνά τους χρησιμοποίησαν δύο στρατηγικές για να διερευνήσουν την αιτιώδη επίδραση του κατά κεφαλήν εισοδήματος στη δημοκρατία. Η πρώτη στρατηγική αφορούσε στον έλεγχο για συγκεκριμένους παράγοντες που επηρεάζουν τόσο το εισόδημα όσο και τη δημοκρατία, συμπεριλαμβάνοντας τα σταθερά αποτελέσματα της χώρας.

Ουσιαστικά, η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η παλινδρόμηση σταθερού αποτελέσματος (fixed effects regression), η οποία παρά το ότι δεν αποτελεί πανάκεια για τα σφάλματα των μεταβλητών που παραλείπονται (Omitted-variable bias), εντούτοις είναι κατάλληλη για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ εισοδήματος και δημοκρατίας, ειδικά στη μεταπολεμική εποχή. Οι πηγές πιθανών σφαλμάτων σε μια παλινδρόμηση της δημοκρατίας με το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι συγκεκριμένοι για κάθε χώρα και συνδέονται με ιστορικούς παράγοντες που επηρεάζουν τόσο την πολιτική όσο και την οικονομική ανάπτυξη της (Acemoglu et. al, 2008).

Σύμφωνα με τους ερευνητές, εάν αυτά τα παραλειφθέντα χαρακτηριστικά είναι, κατά μια πρώτη προσέγγιση, χρονικά αναλλοίωτα, τότε η συμπερίληψη τους στα σταθερά αποτελέσματα θα περιορίσει την πηγή σφάλματος. Προς αυτή την κατεύθυνση, αναφέρουν στην έρευνα τους την περίπτωση των ΗΠΑ και της Κολομβίας, όπου οι ΗΠΑ είναι τόσο πλουσιότερες όσο και πιο δημοκρατικές έναντι της Κολομβίας, οπότε μια απλή σύγκριση μεταξύ των δύο αυτών χωρών, δείχνει ότι το υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα προκαλεί δημοκρατία (Acemoglu et. al, 2008).

Παρόλα αυτά, η έρευνα που διεξήγαγαν έδειξε ότι δεν υπάρχει μια σαφής αιτιώδης σχέση μεταξύ κατά κεφαλήν εισοδήματος και δημοκρατίας, ενώ αντίθετα υπάρχει μια ισχυρή θετική σχέση μεταξύ του εισοδήματος και της δημοκρατίας σήμερα, κάτι το οποίο εξηγείται από το γεγονός ότι τα τελευταία 500 έτη η πλειονότητα των χωρών δεν ήταν δημοκρατικές. Συν τοις άλλοις οι διαφορές στα κατά κεφαλήν εισοδήματα ήταν περιορισμένες, κάτι το οποίο δεν ισχύει σήμερα, όπου όλες οι

χώρες του OECD είναι δημοκρατικές, ενώ πολλά από τα μη δημοκρατικά κράτη βρίσκονται στα φτωχά μέρη του κόσμου, όπως για παράδειγμα στην υποσαχάρια Αφρική και την Νοτιοανατολική Ασία.

Συμπερασματικά, το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε η έρευνα των Acemoglu et. al. (2008), ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα και η δημοκρατία συσχετίζονται θετικά, φαίνεται να μην βασίζεται σε μία αιτιώδη επίδραση, καθώς οι παλινδρομήσεις που περιλαμβάνουν σταθερές επιπτώσεις της χώρας ή / και οι μεταβλητές παλινδρομικές ενδείξεις δεν αποκάλυψαν καμία αιτιώδη επίδραση του εισοδήματος στη δημοκρατία κατά τη μεταπολεμική περίοδο ή τα τελευταία 100 χρόνια. Ωστόσο, το στοιχείο αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία υποστηρίζει ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι καθοριστικός παράγοντας της δημοκρατίας.

1.7 Σύνδεση δημοκρατίας με επίπεδο εκπαίδευσης

Ένα εξίσου ενδιαφέρον ζήτημα, το οποίο έχει μελετηθεί σε μεγάλο βαθμό τις τελευταίες δεκαετίες είναι η σύνδεση μεταξύ της δημοκρατίας και του επιπέδου εκπαίδευσης του πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα, η πλειονότητα των ερευνών έχουν πραγματοποιηθεί τις τελευταίες δεκαετίες εστίασαν στην εξέταση του κατά πόσον τα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης των πολιτών συνδέονται με περισσότερο δημοκρατικές πολιτικές, αποδεικνύοντας την ύπαρξη θετικής συσχέτισης μεταξύ της εκπαίδευσης των πολιτών και της δημοκρατίας (Barro, 1999; Glaeser, et. al., 2004; Παραϊοαννου & Σιουρουνης, 2005).

Μια ιδιαίτερα χαρακτηριστική έρευνα των τελευταίων ετών πραγματοποιήθηκε το 2007 από τους Glaeser et. al. (2007), οι οποίοι δημιούργησαν ένα μοντέλο, στο οποίο η βασική υπόθεση ήταν, ότι η εκπαίδευση οδηγεί σε μεγαλύτερη συμμετοχή σε ένα ολόκληρο φάσμα κοινωνικών δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής.

Ειδικότερα, μέσω της εφαρμογής του κατάλληλου παλινδρόμησης, οι ερευνητές κατέδειξαν, ότι η συσχέτιση μεταξύ εκπαίδευσης και δημοκρατίας είναι εξαιρετικά

υψηλή, καθώς επίσης και ότι η ότι η εκπαίδευση αποτελεί ισχυρό προγνωστικό παράγοντα της μετάβασης μιας κοινωνίας από τη διδακτορία προς τη δημοκρατία.

Επιπλέον, οι Glaeser et. al. (2007), στην έρευνά τους απέδειξαν, ότι η εκπαίδευση μπορεί να προάγει τη δημοκρατία, επειδή αυξάνει τα οφέλη (ή μειώνει το κόστος) της πολιτικής δραστηριότητας, ενώ παράλληλα αυξάνει τη συμμετοχή των πολιτών. Επίσης, στην έρευνά τους ανέφεραν, ότι τόσο η εκπαίδευση όσο και η συμμετοχή των πολιτών είναι δύο μεγέθη, τα οποία συσχετίζονται στενά μεταξύ τους. Το γεγονός αυτό σύμφωνα με τους ερευνητές οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός, ότι η καθοδήγηση σχετικά με την πολιτική συμμετοχή είναι ένα σημαντικό συστατικό της εκπαίδευσης, κάτι το οποίο συντελείται στις κοινωνίες δημοκρατίας, όπου οι μαθητές στο σχολείου διδάσκονται για το πόσο καλή είναι η συμμετοχή τους στα κοινά.

Όλα αυτά έχουν σαν απώτερο αποτέλεσμα οι δύο αυτές έννοιες να έχουν στενή σχέση μεταξύ τους. Επίσης, σύμφωνα με τους ερευνητές, η εκπαίδευση αυξάνει το όφελος από την κοινωνική συμμετοχή επειδή διευκολύνει την απρόσκοπτη ανταλλαγή πληροφοριών (Glaeser et. al., 2007)

Αυτό συμβαίνει, καθώς οι μορφωμένοι άνθρωποι είναι σε θέση να εκφράσουν καλύτερα ό,τι γνωρίζουν, να ενημερώσουν και να πείσουν, ενώ μπορούν επίσης να αποκτήσουν νέες πληροφορίες, να κατανοήσουν και να μάθουν.

Επιπλέον, επισημαίνουν ότι η σχολική εκπαίδευση διδάσκει κανόνες συμπεριφοράς που καθιστούν μια συζήτηση μεταξύ μορφωμένων ανθρώπων πολιτισμένη και παραγωγική, ενώ είναι λιγότερο πιθανό να καταλήξει σε διαμάχη, συμβάλλοντας με άλλα λόγια στην κοινωνικοποίηση των ατόμων (Glaeser et. al., 2007).

Συνολικά, βασιζόμενοι στα παραπάνω, η έρευνά τους κατέληξε στην ύπαρξη μιας ιδιαίτερα θετικής σχέσης μεταξύ εκπαίδευσης και συμμετοχής των πολιτών στα κοινά στις δημοκρατικές κοινωνίες, καθώς επίσης και ότι οι χώρες με υψηλότερα μορφωτικά επίπεδα είναι πιθανότερο τόσο να διατηρήσουν τη δημοκρατία όσο και

να την προστατεύσουν από πραξικοπήματα σε αντίθεση με τις κοινωνίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (Glaeser et. al., 2007).

Κεφάλαιο 2: Μοντερνοποίηση και η σύνδεσή της με τη δημοκρατία

2.1 Η έννοια της μοντερνοποίησης

Σύμφωνα με τον Barker (2005), η μοντερνοποίηση σαν έννοια στην κοινωνιολογία συνιστάται στο μετασχηματισμό από μια παραδοσιακή, αγροτική, αγροτική κοινωνία σε μια κοσμική, αστική, βιομηχανική. Η σύγχρονη κοινωνία είναι βιομηχανική, συνεπώς η μοντερνοποίηση μιας κοινωνίας είναι, πρώτον, η εκβιομηχάνιση της.

Ιστορικά, η άνοδος της σύγχρονης κοινωνίας συνδέεται άρρηκτα με την εμφάνιση της βιομηχανικής κοινωνίας. Όλα τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την μοντερνοποίηση μπορούν να αποδειχθούν ότι σχετίζονται με το σύνολο των αλλαγών που, πριν από δύο αιώνες και οι οποίες οδήγησαν στη βιομηχανοποίηση της κοινωνίας.

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές, ότι οι όροι βιομηχανοποίηση και βιομηχανική κοινωνία συνεπάγονται πολύ περισσότερα από τα οικονομικά και τεχνολογικά στοιχεία που αποτελούν τον πυρήνα τους. Ο βιομηχανισμός είναι ένας τρόπος ζωής, που περιλαμβάνει βαθιές οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές αλλαγές. Με την ολοκληρωμένη μεταμόρφωση της εκβιομηχάνισης, οι κοινωνίες γίνονται σύγχρονες (Barker, 2005).

Αυτό έχει σαν συνέπεια, η μοντερνοποίηση να αποτελεί μια συνεχή και ανοιχτή διαδικασία, ενώ δεν αποτελεί ένα επίτευγμα που συντελείται μια φορά και ισχύει για πάντα (Barker, 2005).

Παρόμοιος είναι ο ορισμός, ο οποίος διατυπώθηκε από τον Neal (2007), ο οποίος όρισε ως μοντερνοποίηση μια συνεχή ιστορική διαδικασία, η οποία αντιπροσωπεύει μια συνεχή απομάκρυνση από το παρελθόν με έμφαση στην αλλαγή και την ανάπτυξη. Η ατελείωτη αναζήτηση υψηλότερων επιπέδων απόδοσης στην επίτευξη στόχου δίνει ένα πλεονέκτημα στην καινοτομία. Η υποκείμενη υπόθεση υποστηρίζει ότι σε συγκεκριμένους τομείς της κοινωνικής ζωής και στην εκτέλεση συγκεκριμένων καθηκόντων, το μέλλον προσφέρει δυνητικά μια βελτίωση σε σχέση με οτιδήποτε υπήρχε προηγουμένως.

Τέλος, σύμφωνα με τον Martinelli (2005), η μοντερνοποίηση ορίζεται σαν το άθροισμα των διαδικασιών αλλαγής μεγάλης κλίμακας μέσω των οποίων μια συγκεκριμένη κοινωνία τείνει να αποκτά τα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά που θεωρούνται τυπικά στοιχεία ενός εκσυγχρονισμού.

2.2 Κλασσική θεωρία μοντερνοποίησης

2.2.1 Έννοια μοντερνοποίησης, περιεχόμενο και επιπτώσεις

Σε γενικές γραμμές, η θεωρία μοντερνοποίησης μελετά τη διαδικασία της κοινωνικής εξέλιξης και της ανάπτυξης των κοινωνιών. Δεδομένης της πολυπλοκότητας που προκύπτει από τον εντοπισμό της πολυδιάστατης ανάπτυξης των κοινωνικών διαδικασιών, ο στόχος της ανακάλυψης μιας ενιαίας οριστικής κοινωνικής θεωρίας της εξέλιξης είναι ίσως ο πιο φιλόδοξος ερευνητικός στόχος σε όλες τις κοινωνικές επιστήμες (Goorha, 2010).

Υπάρχουν δύο επίπεδα ανάλυσης στη θεωρία της κλασσικής μοντερνοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, το επίπεδο εκείνο στο οποίο οι μικροκοσμικές αξιολογήσεις της εστιάζουν στα βασικά στοιχεία της κοινωνικής μοντερνοποίησης, και οι μακροκοσμικές μελέτες, οι οποίες επικεντρώθηκαν στις εμπειρικές τροχιές και τις

εκδηλωμένες διαδικασίες της μοντερνοποίησης των εθνών και των κοινωνιών τους, των οικονομιών και των πόλεων (Goorha, 2010).

Ο χρόνος δημιουργίας της κλασικής θεωρίας μοντερνοποίησης χρονολογείται από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970, αποτελώντας μια θεωρητική έκθεση της διαδικασίας αυτής από τη βιομηχανική επανάσταση του 18ου αιώνα. Η κλασική θεωρία της δεν αποτελεί μόνο μια ενιαία θεωρία, αλλά μια συγκέντρωση διαφόρων σκέψεων (Goorha, 2010).

Σε γενικές γραμμές, η κλασική θεωρία περιλαμβάνει μια γενική θεώρηση και τους κλάδους της και περιλαμβάνει μια ποικιλία σχολών σκέψεων. Για παράδειγμα, ο Harrisson (1988) πιστεύει ότι ο σχηματισμός της κλασικής θεωρίας χρονολογείται από την περίοδο του κλασσικού εξελικτισμού του 19ου αιώνα (Goorha, 2010).

Αντίστοιχα, ο Rostow (1990) δεν προσπάθησε να εξηγήσει τις τομεακές μεταβάσεις των οικονομιών, αλλά αντιθέτως δημιούργησε μια ολοκληρωμένη θεωρία ανάπτυξης που οδήγησε αναπόφευκτα στην μοντερνοποίηση της πολιτείας και της κοινωνίας. Ομοίως, ο Lipset (1959) δεν δημιούργησε ένα μοντέλο κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, αλλά αντιθέτως έθεσε μια ενδογενή θεωρία μετάβασης που εξηγεί την κοινωνικοπολιτική ανάπτυξη των εθνών.

Αντίστοιχα, στην μελέτη του ο Lerner (1958) ανέφερε την έννοια αυτή, ως μια διαδικασία τριών διαφορετικών φάσεων, που είχε τις ρίζες της κυρίως στις μικρο-κοινωνικές διεργασίες, αλλά προσπάθησε να εξηγήσει την κοινωνική εξέλιξη ως μια ενιαία μακρο-κοινωνική διαδικασία που μετέτρεψε τις παραδοσιακές κοινωνίες σε σύγχρονες (Lerner, 1958). Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, η έννοια αυτή ξεκίνησε από την αστικοποίηση, η οποία οδήγησε σε αυξανόμενη ανάγκη για εκπαίδευση και τεχνολογία, η οποία με τη σειρά της δημιούργησε τη ζήτηση για μαζική επικοινωνία και έναν πιο αποτελεσματικό τομέα των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Επίσης, όπως αναφέρει η παραπάνω έρευνα, η θεωρία αυτή κορυφώθηκε με έναν από τους πρώτους χαρακτηρισμούς της μοντερνοποίησης, όπου σύμφωνα με τον

Lerner, μια σύγχρονη - μοντέρνα κοινωνία ήταν μια κοινωνία που τελικά είχε σύγχρονα θεσμικά όργανα που διευκόλυναν την πολιτική συμμετοχή (Lerner, 1958).

Αναφορικά με τον ορισμό της κλασσικής μοντερνοποίησης, λόγω του πλήθους των ερευνών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα, υπάρχουν αντίστοιχα και διαφορετικές αναφορές ως προς τον ορισμό της, με συνέπεια να μην υπάρχει ένας σαφής αποδεκτός ορισμός στη διεθνή βιβλιογραφία (Pandey, 1988).

Παρά την ύπαρξη διαφορών όσον αφορά τον ορισμό της κλασσικής μοντερνοποίησης, όλοι οι ερευνητές αποδέχονται γενικά τις δύο βασικές επιπτώσεις της μοντερνοποίησης, οι οποίες είναι οι εξής:

- Η μοντερνοποίηση αναφέρεται στις βαθιές αλλαγές που έχουν λάβει χώρα στις ανεπτυγμένες χώρες μετά τη βιομηχανική επανάσταση.
- Η μοντερνοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών που προσπαθούν να ακολουθήσουν το προηγμένο επίπεδο του κόσμου.

Σε γενικές γραμμές, με τον όρο μοντερνοποίηση, γίνεται λόγος για μια βαθιά αλλαγή που έχει συμβεί στην ανθρώπινη κοινωνία από τη βιομηχανική επανάσταση τον 18ο αιώνα, αποτελώντας μια μετάβαση από μια παραδοσιακή κοινωνία σε μια σύγχρονη κοινωνία. Μπορεί να συμβεί τόσο στις ανεπτυγμένες χώρες όσο και στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες κατά την προσπάθειά τους να φτάσουν το επίπεδο ζωής των προηγμένων χωρών του κόσμου (Goorha, 2010).

2.2.2 Διαδικασία κλασσικής θεωρίας μοντερνοποίησης

Αναφορικά δε με τη διαδικασία της κλασσικής θεωρίας μοντερνοποίησης, επίσης υπάρχουν διάφορες απόψεις σχετικά με τα στάδιά της. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι, ανάλογα με τον συγγραφέα και την έρευνά του, η κλασσική μοντερνοποίηση εμφανίζεται να πραγματοποιείται είτε σε τρία, είτε σε τέσσερα, είτε σε πέντε στάδια, ενώ ανεξάρτητα τον αριθμό των σταδίων ένα βασικό κοινό

στοιχείο των ερευνητών είναι η σύνδεση της με αλλαγές στη γνώση, την πολιτική, την οικονομία, την κοινωνία και την ψυχολογία (Black, 1966).

Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνά του ο Rongqu (1993) αναφέρει, ότι η διαδικασία της κλασσικής μοντερνοποίησης πραγματοποιείται σε τρία στάδια - κύματα τα οποία είναι:

- Το πρώτο κύμα: είναι η πρώιμη διαδικασία εκβιομηχάνισης που ξεκίνησε με τη βρετανική βιομηχανική επανάσταση και διαδόθηκε στη Δυτική Ευρώπη, που εκτείνεται περίπου στα τέλη του 18ου αιώνα και το πρώτο μισό του 19ου αιώνα.
- Το δεύτερο κύμα: είναι η διαδικασία όπου η εκβιομηχάνιση διαδόθηκε με επιτυχία σε όλη την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική περίπου στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αιώνα.
- Το τρίτο κύμα: είναι η διαδικασία κατά την οποία ο ανεπτυγμένος και βιομηχανοποιημένος κόσμος ξεκίνησε την αναβάθμιση προς υψηλή βιομηχανοποίηση και ένας μεγάλος αριθμός υποανάπτυκτων χωρών άρχισε να εκβιομηχάνιση, ξεκινώντας περίπου στα τέλη του 20ού αιώνα

Από την άλλη πλευρά, στην έρευνά του ο Black (1966) αναφέρει, ότι η διαδικασία της κλασσικής μοντερνοποίησης συντελέστηκε σε τέσσερα στάδια, τα οποία είναι:

- Στάδιο 1: Η εμφάνιση σύγχρονων ιδεών και συστημάτων καθώς και υποστηρικτών της μοντερνοποίησης έθεσε τις αρχικές προκλήσεις για την κοινωνία που κυριαρχείται από την παραδοσιακή γνώση.
- Στάδιο 2: Η σταθεροποίηση της σύγχρονης ηγεσίας. Η εξουσία μεταφέρθηκε από την παραδοσιακή ηγεσία στη σύγχρονη ηγεσία, η διαδικασία της οποίας συνοδεύτηκε συνήθως από σκληρούς επαναστατικούς αγώνες που κράτησαν αρκετές γενιές.
- Στάδιο 3: Οικονομικός και κοινωνικός μετασχηματισμός. Η οικονομική ανάπτυξη και οι κοινωνικές αλλαγές έφτασαν σε ένα επίπεδο όπου ο κύριος τρόπος ζωής μετατοπίστηκε από έναν αγροτικό τρόπο σε έναν αστικό που βασιζόταν στη βιομηχανία.

- Στάδιο 4: Κοινωνική ένταξη, καθώς ο οικονομικός και κοινωνικός μετασχηματισμός οδήγησε σε μια βασική αναδιάρθρωση της κοινωνίας συνολικά.

Αντίθετα, στην έρευνά του, ο Rostow (1960) παρουσίασε τη διαδικασία της κλασσικής μοντερνοποίησης σε πέντε φάσεις, οι οποίες συνοψίζονται στις κάτωθι:

- Η πρώτη φάση περιελάμβανε το παραδοσιακό κοινωνικό στάδιο.
- Η δεύτερη φάση περιελάμβανε το στάδιο προετοιμασίας για την μοντερνοποίηση με βασικό χαρακτηριστικό, την ταχεία αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, την αποτελεσματική εγκατάσταση βασικών κοινωνικών δομών, την ανάπτυξη νέων πνευμάτων στην κοινωνία και την εμφάνιση μιας νέας τάξης επιχειρηματιών.
- Η τρίτη φάση αποτελεί τη φάση της μοντερνοποίησης, όπου πραγματοποιείται η εκβιομηχάνιση και ο βιομηχανικός τομέας καθιερώνεται μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα για να αρθούν τα εμπόδια στην οικονομική ανάπτυξη.
- Η τέταρτη φάση περιλαμβάνει το στάδιο ωριμότητας, όπου οι τεχνολογίες διαχέονται από τον βιομηχανικό τομέα, ενώ συντελείται και η ωρίμανση της οικονομίας και της κοινωνίας.
- Η πέμπτη φάση περιλαμβάνει το στάδιο της υψηλής μαζικής κατανάλωσης, ενώ αξίζει να σημειωθεί, ότι αργότερα προστέθηκε το έκτο στάδιο: το στάδιο της αναζήτησης ποιότητας ζωής (Rostow, 1960).

2.2.3 Χαρακτηριστικά κλασικής θεωρίας μοντερνοποίησης

- Αναφορικά με τα βασικά χαρακτηριστικά της κλασικής θεωρίας μοντερνοποίησης, αυτά συνοψίζονται στα κάτωθι:
- Η μοντερνοποίηση αποτέλεσε μια επαναστατική διαδικασία, η οποία αναφέρεται στη μετάβαση από την παραδοσιακή στη σύγχρονη κοινωνία, η οποία είναι συγκρίσιμη με την αλλαγή από την προ-ανθρώπινη στην ανθρώπινη ύπαρξη και από την πρωτόγονη στις πολιτισμένες κοινωνίες.
- Είναι μια πολύπλοκη διαδικασία, καθώς περιλαμβάνει αλλαγές σε όλους σχεδόν τους τομείς των ανθρώπινων σκέψεων και συμπεριφοράς.
- Αποτελεί μια συστηματική διαδικασία, καθώς οι αλλαγές σε έναν παράγοντα σχετίζονται και επηρεάζουν τις αλλαγές σε άλλους παράγοντες.
- Πρόκειται για μια παγκόσμια διαδικασία, καθώς παρά το ότι η έννοια αυτή ξεκίνησε από την Ευρώπη, εντούτοις έγινε παγκόσμιο φαινόμενο.
- Είναι μια μακρά διαδικασία, καθώς το σύνολο των αλλαγών που περιλαμβάνει η έννοια αυτή εφαρμόζονται σε βάθος χρόνου.
- Αποτελεί μια σταδιακή διαδικασία, καθώς καθίσταται δυνατή η διάκριση διαφορετικών επιπέδων ή φάσεων μοντερνοποίησης, από τις οποίες θα περάσουν όλες οι κοινωνίες.
- Είναι μια μη αναστρέψιμη διαδικασία, καθώς ενώ μπορεί να υπάρχουν προσωρινές αποτυχίες και περιστασιακά πισωγυρίσματα σε ορισμένα τμήματα της διαδικασίας αυτής, εντούτοις στο σύνολο του η μοντερνοποίηση είναι μια μακροπρόθεσμη και μη αναστρέψιμη τάση.
- Γίνεται λόγος για μια προοδευτική διαδικασία, καθώς μπορεί να υπάρχουν μεγάλα κόστη και πόνοι για τη μεταβατική περίοδο, ιδιαίτερα στις πρώτες φάσεις του, αλλά η έννοια αυτή μακροπρόθεσμα ενισχύει την ανθρώπινη ευημερία, πολιτιστικά και υλικά (Black, 1966).

Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί, πως η κλασική θεωρία μοντερνοποίησης έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά σε διαφορετικά πεδία. Για παράδειγμα, στον οικονομικό τομέα χαρακτηρίζεται από εκβιομηχάνιση, εμπορευματοποίηση και μαζική παραγωγή, στον κοινωνικό τομέα χαρακτηρίζεται από αστικοποίηση,

ευημερία, κοινωνική κινητοποίηση, κοινωνική διαφοροποίηση, κοινωνική ένταξη και καθολική υποχρεωτική εκπαίδευση.

Σε αντιδιαστολή, στον πολιτικό τομέα χαρακτηρίζεται από τον εκδημοκρατισμό, το κράτος δικαίου, τη συγκέντρωση, τη θεσμοθέτηση και τη γραφειοκρατία και τέλος στον πολιτιστικό τομέα από τον εξορθολογισμό, την εκκοσμίκευση και τη μαζική επικοινωνία (Black, 1976).

2.2.4 Περιορισμοί και δυναμική κλασσικής θεωρίας μοντερνοποίησης

Καταληκτικά, όσον αφορά τους κυριότερους περιορισμούς της κλασσικής θεωρίας μοντερνοποίησης, αυτοί συνοψίζονται στους κάτωθι δύο:

- Πρώτον, είναι γεγονός, ότι η κλασσική θεωρία καταφέρνει να εξηγήσει τη διαδικασία ανάπτυξης των ανεπτυγμένων και βιομηχανικών χωρών από το 1760 έως τη δεκαετία του 1960 και εξηγεί σε κάποιο βαθμό τη διαδικασία των αναπτυσσόμενων χωρών που προσπαθούν να καλύψουν τη διαφορά με τις αναπτυγμένες χώρες (Goorha, 2010).

Παρόλα αυτά ένας βασικός περιορισμός είναι, ότι η εν λόγω θεωρία αντιμετωπίζει δυσκολίες όταν χρησιμοποιείται για να εξηγήσει την εξέλιξη των ανεπτυγμένων και βιομηχανικών χωρών από τη δεκαετία του 1970 και είναι ελάχιστα εφαρμόσιμη.

- Επίσης, ένας δεύτερος περιορισμός της συγκεκριμένης θεωρίας συνδέεται με την περίπτωση των ανεπτυγμένων και βιομηχανικών χωρών, όπου η κλασσική θεωρία μοντερνοποίησης αντιμετωπίζει δύο σημαντικές προκλήσεις, οι οποίες είναι (Goorha, 2010):
- ✓ Από τη δεκαετία του 1970, οι ανεπτυγμένες και βιομηχανικές χώρες άρχισαν να αντιστρέφουν τη διαδικασία εκβιομηχάνισης και μετακινήθηκαν προς την αποβιομηχάνιση.
 - ✓ Οι ανεπτυγμένες και βιομηχανικές χώρες άρχισαν να αντιστρέφουν τη διαδικασία αστικοποίησης, καθώς οι αστικοί κάτοικοι άρχισαν να μεταναστεύουν σε προάστια, πόλεις και χωριά, κάτι το οποίο ήταν αντίθετο με τα οικονομικά και κοινωνικά θεμέλια της κλασσικής θεωρίας μοντερνοποίησης, που είναι η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση (Goorha, 2010).

Όσον αφορά, τις μελέτες σχετικά με τη δυναμική της κλασικής θεωρίας μοντερνοποίησης, ο Inglehart (1997) στη έρευνά του προχώρησε στη γενίκευση τριών απόψεων σχετικά με την κλασική θεωρία μοντερνοποίησης. Ειδικότερα:

Η πρώτη άποψη ήταν ο «οικονομικός ντετερμινισμός», ο οποίος υποστηρίζει, ότι η οικονομική ανάπτυξη καθορίζει τις αλλαγές στην κοινωνία, την πολιτική και τον πολιτισμό και ότι η εκβιομηχάνιση οδηγεί στην μοντερνοποίηση. Αυτή η άποψη επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη σκέψη του Μαρξ ότι «η οικονομική βάση καθορίζει την υπερδομή και τις ταξικές συγκρούσεις» (Inglehart, 1997).

Η δεύτερη άποψη συνδεόταν με τον «πολιτισμικό ντετερμινισμό», ο οποίος υποστηρίζει ότι ο πολιτισμός επηρεάζει την οικονομική και πολιτική ζωή των ανθρώπων και ότι ο εκδημοκρατισμός είναι η ώθηση της μοντερνοποίησης (θα γίνει ειδική αναφορά σε επόμενη ενότητα της παρούσας εργασίας στη σύνδεση μεταξύ μοντερνοποίησης και δημοκρατίας). Αυτή η άποψη επηρεάζεται κυρίως από τη σκέψη του Γερμανού μελετητή Weber για την «προτεσταντική ηθική και τον εξορθολογισμό» (Inglehart, 1997).

Τέλος, η τρίτη άποψη που διατύπωσε στην έρευνά του ήταν ο «ολοκληρωμένος ντετερμινισμός», σύμφωνα με τον οποίο, η μοντερνοποίηση είναι αποτέλεσμα αλληλεπιδράσεων μεταξύ πολιτικής, οικονομίας και πολιτισμού (Inglehart, 1997).

Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι ο Μάρξ παρουσίασε την περίφημη πρόταση του εποικοδομήματος (base-superstructure) στην κριτική του για την πολιτική οικονομία (Storey, 2006).

Πιο συγκεκριμένα, η βάση περιλαμβάνει τις παραγωγικές δυνάμεις και τις σχέσεις παραγωγής, ενώ το εποικοδόμημα περιλαμβάνει όλους τους τύπους θεσμών καθώς και τις «κοινωνικές ιδεολογίες» που δημιουργούνται από αυτά. Αντίστοιχα, το εποικοδόμημα περιλαμβάνει τον πολιτισμό, την ιδεολογία (προβολές κόσμο, τις ιδέες, τις αξίες και τις πεποιθήσεις), τους κανόνες και τις προσδοκίες, τις ταυτότητες που οι άνθρωποι κατοικούν, κοινωνικούς θεσμούς (εκπαίδευση, τη θρησκεία, τα

μέσα ενημέρωσης, την οικογένεια, μεταξύ άλλων), την πολιτική δομή, και το κράτος (η πολιτικού μηχανισμού που διέπει την κοινωνία) (Storey, 2006).

Ουσιαστικά, στο έργο του αναφέρει, ότι η οικονομική βάση καθορίζει ή περιορίζει το περιεχόμενο και τη μορφή της του εποικοδομήματος, ενώ το εποικοδόμημα αντικατοπτρίζει και επιβεβαιώνει την οικονομική βάση (Storey, 2006).

Αντίστοιχα, η τεχνολογική πρόοδος και η ανάπτυξη της κοινωνίας και της οικονομίας οδηγούν σε αλλαγές στην πολιτική και τον πολιτισμό, κάτι το οποίο σύμφωνα με τον Μάρξ θεωρείται ως η προέλευση του σύγχρονου «οικονομικού ντετερμινισμού», ενώ αντίστοιχα επέκταση της άποψης αυτής είναι η εξίσωση της μοντερνοποίησης με τη βιομηχανοποίηση (Storey, 2006).

2.3 Η θεωρία του Lipset (1959) για τη μοντερνοποίηση και τη δημοκρατία

Είναι γεγονός, ότι ένας από τους σημαντικότερους επιστήμονες που ασχολήθηκαν εντατικά με το ζήτημα της μοντερνοποίησης είναι ο Seymour Martin Lipset. Ειδικότερα, στην έρευνα του το 1959 ασχολήθηκε με τη θεωρητική σύνδεση μεταξύ των πολιτικών συστημάτων και της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Ο Lipset υπέθεσε, ότι όσο πιο αναπτυγμένη είναι μια χώρα οικονομικά, τόσο πιο πιθανό είναι η χώρα αυτή να έχει σαν πολίτευμα τη δημοκρατία και να χαρακτηρίζεται από μια πιο σταθερή πολιτική κατάσταση συνολικά.

Για τη μελέτη αυτή, εξέτασε έναν σημαντικό αριθμό χωρών τόσο στη Λατινική Αμερική όσο και στην Ευρώπη και χρησιμοποίησε διάφορους δείκτες, όπως το κατά κεφαλήν εισόδημα, τα επίπεδα εκπαίδευσης, το ποσοστό του πληθυσμού των χωρών που απασχολούνται στον γεωργικό τομέα και την αστικοποίηση. Παρόλο που οι δείκτες παρουσιάστηκαν ξεχωριστά, υποστήριξαν την αρχική υπόθεση του Lipset, ότι δηλαδή η δημοκρατία και το επίπεδο ανάπτυξης εντός των κοινωνιών είναι αλληλένδετα, και δείχνουν ότι εάν μια χώρα αναπτύσσεται οικονομικά, τότε οι πιθανότητες για την εμφάνιση ενός δημοκρατικού πολιτικού συστήματος είναι πολύ υψηλότερες από ότι στις υπανάπτυκτες χώρες (Lipset, 1959).

Επιπλέον, στην παρούσα μελέτη του υποδηλώνεται επίσης, ότι το πρώτο βήμα για τη μοντερνοποίηση είναι η αστικοποίηση, η οποία ακολουθείται από την ανάπτυξη των μέσων ενημέρωσης. Ως επόμενο στάδιο έρχεται η ταχεία βιομηχανική ανάπτυξη, η οποία προωθεί βελτιωμένα δίκτυα επικοινωνίας. Η ανάπτυξη προηγμένων δικτύων επικοινωνίας, με τη σειρά της, ενθαρρύνει την ανάπτυξη επίσημων δημοκρατικών θεσμών όπως η ψηφοφορία και η συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις των κυβερνήσεων τους.

Βασική υπόθεσή του είναι η απόφαση ότι, η δημοκρατία στην εποχή της μοντερνοποίησης, μπορεί να εμφανιστεί μόνο σε κράτη με υψηλό βαθμό βιομηχανικής καπιταλιστικής ανάπτυξης. Προκειμένου να ελέγξει το επιχείρημά του, προχωρά σε μια αρχική διάκριση ανάμεσα στις ευρωπαϊκές και στις αγγλόφωνες χώρες από τη μία, και σε χώρες της Λατινικής Αμερικής από την άλλη.

Η διάκριση αυτή, πραγματοποιείται με βάση το κριτήριο του κατά πόσον το πολίτευμα στη χώρα είναι ποιο κοντά στη δημοκρατία ή μη, λαμβάνοντας υπόψη και τα διαχρονικά πολιτεύματα που υπήρχαν στις χώρες αυτές. Δημιουργεί, στη συνέχεια, δύο υποκατηγορίες στην πρώτη ομάδα χωρών, με βασικά ταξινομητικά κριτήρια την αδιάλειπτη ύπαρξη δημοκρατίας από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά και την απουσία για τα τελευταία 25 χρόνια κάποιου σημαντικού πολιτικού ρεύματος, που να είναι αντίθετο στους κανόνες της δημοκρατίας. Προκύπτουν έτσι: (Αρανίτου, 2015).

- οι σταθερές δημοκρατίες και
- οι ασταθείς δημοκρατίες και δικτατορίες.

Αντίστοιχα, για την περίπτωση των χωρών της Λατινικής Αμερικής χρησιμοποιεί ένα λιγότερο αυστηρό ταξινομητικό κριτήριο που σχετίζεται με τη σταθερότητα ή όχι των αυταρχικών καθεστώτων. Εξετάζοντας το ιστορικό ελεύθερων εκλογών σε αυτές τις χώρες, από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, τις ταξινομεί σε: α) δημοκρατίες και ασταθείς δικτατορίες, β) σταθερές δικτατορίες (Αρανίτου, 2015).

Στη συνέχεια, ο Lipset προκειμένου να προχωρήσει σε περαιτέρω έλεγχο του επιπέδου της συσχέτισης μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της δημοκρατίας προέβη στη χρήση τεσσάρων δεικτών, έτσι ώστε να κατορθώσει να μετρήσει τον βαθμό της πρώτης: πλούτος, βαθμός εκβιομηχάνισης, επίπεδο εκπαίδευσης και

βαθμός αστικοποίησης. Συνεπώς, μέσω του κατάλληλου συνδυασμού της τυπολογίας των πολιτικών καθεστώτων με τον βαθμό ανάπτυξης, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι υπάρχει μια ιδιαίτερα θετική συσχέτιση μεταξύ της δημοκρατίας και της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης (Αρανίτου, 2015).

Επιπρόσθετα, ο Lipset προχώρησε σε προσδιορισμό των κρίσιμης σημασίας παραγόντων, η ύπαρξη των οποίων συμβάλει στην επιβίωση της δημοκρατίας, στην αποδοτικότητα, καθώς επίσης και στη συνολική νομιμοποίηση του πολιτικού συστήματος.

Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τον συγγραφέα, η ευημερία που συνοδεύει την κοινωνική ανάπτυξη, η οποία αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτηριστικό των μεταπολεμικών δυτικών κοινωνιών, βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με τη μακρομέρευση μιας περισσότερο φιλελεύθερης δημοκρατικής διευθέτησης (Lipset, 1959).

Επίσης, μέσω της έρευνας του, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι οι πιθανότητες ευδοκίμησης και διατήρησης της δημοκρατίας σε μια χώρα είναι πιο υψηλές, όταν το επίπεδο της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης είναι υψηλό και η οικονομία είναι έντονα καπιταλιστική. Σε αυτήν την περίπτωση, η μεσαία τάξη αυξάνεται συνεχώς και ο βαθμός συμμετοχής των πολιτών σε πολιτικές ενώσεις είναι ιδιαίτερα υψηλός. Ταυτόχρονα, το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων εμφανίζεται αντιστοίχως υψηλό, ενώ προωθείται συνεχώς η ισότητα μεταξύ των πολιτών (Lipset, 1959).

2.4 Κριτική της θεωρίας μοντερνοποίησης του Lipset

Δε επιδέχεται κανενός είδους αμφισβήτηση, ότι ο Lipset μέσω της θεωρίας του, που παρουσιάστηκε παραπάνω, έχει συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στο πεδίο της δημοκρατικής θεωρίας, κάτι το οποίο έχει επιβεβαιωθεί και μέσω διαφόρων μελετών, οι οποίες έχουν βασιστεί σε ποσοτικές μεθόδους και κυρίως στο πεδίο των προϋποθέσεων της δημοκρατίας σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τον Diamond (1992), ο Lipset έχει δεθεί ιδιαίτερα έντονη κριτική στο πεδίο τόσο των εννοιών και όσο και στο πεδίο της μεθοδολογίας τους. Ειδικότερα, οι αναλύσεις του Lipset έχουν χαρακτηριστεί ότι διακατέχονται από έντονο το στοιχείο του εθνοκεντρικού, απόρροια της έμφασης, που ο ίδιος είχε δώσει στην αμερικανική περίπτωση και την αγγλοσαξονική περίπτωση, τις οποίες χαρακτήριζε ως ιδανικά πρότυπα (Laslett, 1983).

Επιπλέον, μια άλλη κριτική, την οποία έχει δεχθεί σε μεγάλο βαθμό ο Lipset ήταν να θεωρηθεί η ανάλυσή του ως στατική και γραμμική, παρά το ότι το εύρος των στοιχείων που περιελάβανε η ανάλυσή του ήταν ιδιαίτερα μεγάλο, ξεπερνώντας στις περισσότερες περιπτώσεις τα 40 έτη.

Σύμφωνα με τους Huntington & Nelson (1976), ένα βασικό μειονέκτημα του Lipset είναι η αγνόηση των πραγματικών αρνητικών συνεπειών της ανάπτυξης, καθώς επίσης και τυχόν επιπτώσεων, που είναι δυνατόν να υπάρξουν απόρροια των μεταβολών από το ένα επίπεδο ανάπτυξης σε ένα άλλο επίπεδο ανάπτυξης.

Αντίστοιχα, μια εξίσου σημαντική κριτική, την οποία έχει δεχθεί ο Lipset αυτή αφορά στην αιτιακή σχέση μεταξύ της δημοκρατίας και της ανάπτυξης, η οποία ήταν αποτέλεσμα των συσχετίσεων των παραπάνω μεταβλητών. Ειδικότερα, η κριτική που αποδόθηκε στη μελέτη του Lipset ήταν ότι οι δείκτες κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης στις δημοκρατίες ή δικτατορίες της Ευρώπης, που ήταν ασταθείς ήταν μεγαλύτεροι από τους αντίστοιχους δείκτες, που εμφανίστηκαν στις δημοκρατίες στην ήπειρο της Λατινικής Αμερικής (Huntington & Nelson (1976),

Ειδικότερα, ότι όσον αφορά την παραπάνω κριτική, στην έρευνά του ο O' Donnell (1973) υποστηρίζει ότι η περαιτέρω ανάπτυξη στις χώρες της ηπείρου της Λατινικής Αμερικής σε καμία περίπτωση δεν οδηγεί στην παραγωγή μεγαλύτερης δημοκρατίας, αλλά αντίθετα στη δημιουργία ενός περισσότερο αυταρχικού και γραφειοκρατικού μοντέλου.

Στο σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονισθεί, ότι η κυριότερη κριτική που ασκήθηκε σχετικά με την ανάλυση και θεωρία του Lipset σχετικά με τη μοντερνοποίηση, προερχόταν από τους θεωρητικούς αναλυτές της σχολής της εξάρτησης. Εν προκειμένω, οι θεωρητικοί αυτοί θεωρούσαν ως δεδομένο την ύπαρξη μιας αρνητικής συσχέτισης μεταξύ της δημοκρατίας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αναπτυσσόμενες χώρες (Martinussen 2007).

Απόρροια της βασικής αυτής υπόθεσής τους ήταν η αμφισβήτηση της κεντρικής υπόθεσης της θεωρίας μοντερνοποίησης του Lipset, ότι δηλαδή η ανάπτυξη θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως μια διαδικασία μοντερνοποίησης ή με άλλα λόγια ως μια διαδικασία, στην οποία συντελείται δομική μεταβολή μέσω της οποίας οι παραδοσιακές και αναπτυσσόμενες χώρες του Τρίτου Κόσμου αναπτύσσονται προς μια κατεύθυνση μεγαλύτερης ομοιότητας με το δυτικό ή καλύτερα με τον βορειοδυτικό κόσμο (Martinussen 2007). Επιπλέον, οι εκπρόσωποι της εν λόγω σχολής υποστηρίζουν τα κάτωθι (Etzioni-Halevy 1999):

Η ανάπτυξη του δυτικού καπιταλισμού, καθώς επίσης και η ελλιπής ανάπτυξη των χωρών του τρίτου κόσμου σε καμία περίπτωση δεν είναι δύο καταστάσεις, οι οποίες είναι απομονωμένες μεταξύ τους. Αντιθέτως, ο λόγος για τον οποίο οι χώρες του τρίτου κόσμου οδηγήθηκαν στο να καταστούν υποανάπτυκτες δεν οφείλεται στην επιμονή των παραδοσιακών κοινωνικών προτύπων, αλλά αντιθέτως ήταν απόρροια της εισόδου τους σε μια καπιταλιστική αγορά (Etzioni-Halevy 1999).

Επίσης, συμπληρώνοντας στην ανάλυσή του ο Etzioni-Halevy (1999), σημειώνει ότι η παρέμβασή τους και οι συνεχώς αυξανόμενες ξένες επενδύσεις κυρίως στη βαριά βιομηχανία κεφαλαιουχικών αγαθών και στην αξιοποίηση των πρώτων υλών, είχαν σαν συνέπεια τα κράτη του αναπτυγμένου κόσμου να προβούν σε ώθηση των κρατών του Τρίτου Κόσμου. Αυτό συνέβη ώστε να εγκαταλείψουν την ελαφριά καταναλωτική βιομηχανία, στοιχείο το οποίο οδήγησε σε βαθιά συρρίκνωση της εσωτερικής κατανάλωσης.

Για να καταστεί εφικτό το παραπάνω, συντελέστηκες αρχικά ένας σημαντικός περιορισμός της δράσης των συνδικάτων και μέσω πραξικοπημάτων τα οποία

συχνά έτυχαν της υποστήριξης από κυβερνήσεις αναπτυγμένων χωρών. Τα συγκεκριμένα γεγονότα, κατά επέκταση, είχαν σαν συνέπεια, οι θεωρητικοί της σχολής της εξάρτησης να έχουν προβεί σε απευθείας αμφισβήτηση της θέσης της σχολής της ανάπτυξης ή της μοντερνοποίησης αναφορικά με την ύπαρξη αυτόματης σύνδεσης μεταξύ της οικονομικής μεγέθυνσης και της κοινωνικής και πολιτικής σταθερότητας και της δημοκρατίας (Etzioni-Halevy 1999).

Από την άλλη πλευρά, ο Lipset θεωρήθηκε από τη Νέα Αριστερά της δεκαετίας του 1960, ως ένας υποστηρικτής της επίπεδης κοινωνίας, ο οποίος αρνείται το γεγονός ή έστω τη δυνατότητα της σύγκρουσης στην αμερικανική κοινωνία (Laslett, 1983). Όμως ο Lipset είναι σαφές, ότι θεωρεί ότι η δημοκρατία είναι ένα πεδίο αντιπαράθεσεων, στο οποίο όμως η νομιμοποίησή της καθορίζεται από τη δυνατότητά της δημοκρατίας να προβαίνει στη διευθέτηση αυτών των αντιπαράθεσεων, ενώ επίσης αντιλαμβάνεται τη δημοκρατία ως ένα ουδέτερο πολιτικό πεδίο, όπου αντανακλάται η ωρίμανση μιας κοινωνίας και, κατ' επέκταση, η βαθμιαία εξαφάνιση της σύγκρουσης (Αρανίτου, 2011).

Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία έρευνας

3.1 Σκοπός της έρευνας

Σύμφωνα με τον Boix (2011), η ανάπτυξη μιας χώρας και η ύπαρξη δημοκρατικού πολιτεύματος σε αυτήν συσχετίζονται έντονα στον σύγχρονο κόσμο. Σήμερα, ακόμη και μετά το παρατεταμένο κύμα εκδημοκρατισμού που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1970 και επιταχύνθηκε τη δεκαετία του 1990, η κατανομή των δημοκρατιών παραμένει ασαφής όταν μετράτε σε επίπεδο κατά κεφαλήν εισοδήματος. Ενώ το 94% των χωρών με κατά κεφαλήν εισόδημα άνω των 10.000\$ πραγματοποίησαν ελεύθερες και δημοκρατικές εκλογές το 1999, μόνο το 18% των χωρών με κατά κεφαλήν εισόδημα κάτω των 2.000 \$ είχαν παρόμοια συμπεριφορά. Αυτή η εμπειρική σχέση μεταξύ του εισοδήματος και της δημοκρατίας ήταν ακόμη πιο φανερή σε παλαιότερες ιστορικές περιόδους.

Και πάλι σύμφωνα με τον Boix (2011), η απλή εξέταση του κατά κεφαλήν εισοδήματος εμφανίζει ακρίβεια 76% των ετήσιων παρατηρήσεων των πολιτικών

καθεστώτων σε χώρες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Τα ποσοστά αυτά ήταν μεγαλύτερα σε προηγούμενες περιόδους και πιο συγκεκριμένα 85% για την περίοδο του μεσοπολέμου και 91% πριν από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Έτσι γίνεται φανερό ότι η σχέση μεταξύ εισοδήματος και δημοκρατικών θεσμών τίθεται υπό αμφισβήτηση εάν δεν υπάρχουν οι κατάλληλοι δείκτες που να μπορούν να αντιπροσωπεύσουν με ακρίβεια την πολιτική κατάσταση μιας χώρας σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Σύμφωνα με τους Acemoglu & Robinson (2018), ο απλούστερος τρόπος για την εξέταση αυτή, είναι η εύρεση των παραγόντων που μπορεί να προκαλούν μεταβολή στις θεσμικές μεταβλητές, όπως για παράδειγμα το πολίτευμα ή η τεχνολογική εξέλιξη μιας χώρας από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Σύμφωνα με τον O'Donnell (1973), υπάρχει σημαντική διαφορά στα αποτελέσματα εάν η έρευνα εξετάζει την διαχρονική μεταβολή των μεγεθών αντί της ενδεδειγμένης εξέτασης των επιδράσεων ανά χώρα. Έτσι, αναφέρει ως παράδειγμα τις χώρες της Λατινικής Αμερικής που διαχρονικά παρουσίασαν οικονομική ανάπτυξη αν και τα δημοκρατικά τους καθεστώτα είχαν καταρρεύσει.

Με βάση τα προηγούμενα, έγινε προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης μεταξύ της οικονομικής κατάστασης μιας χώρας και των δεικτών που εξετάζουν την δημοκρατικότητα της. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες μελέτες, έγινε προσπάθεια εισαγωγής περισσότερων δεικτών και η αντίστοιχη εξέταση της σχέσης τους με τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Επίσης, εξετάστηκε και η μεταβολή της μεταβλητή της state fragility index. Ο δείκτης αυτός αποτελεί μια ετήσια αξιολόγηση 178 χωρών με βάση τη μέτρηση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών πιέσεων που αντιμετωπίζει κάθε χώρα.

Σκοπός της έρευνας ήταν η εξέταση του βαθμού δημοκρατίας και ελευθερίας σε σχέση με διάφορους οικονομικούς δείκτες και εάν οι οικονομικοί δείκτες είναι επαρκείς προβλεπτικές μεταβλητές του πολιτικού καθεστώτος μιας χώρας. Για τον λόγο αυτό, πραγματοποιήθηκαν διάφορες διαστρωματικές παλινδρομήσεις με εξαρτημένες μεταβλητές συγκεκριμένους πολιτικούς δείκτες και ανεξάρτητες

συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες που περιγράφονται στην συνέχεια. Τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας και γίνεται σύγκριση με αυτά προηγούμενων παρόμοιων ερευνών.

3.2 Δεδομένα

Τα δεδομένα της έρευνας εξετάζαν συγκεκριμένα μεγέθη από 189 χώρες για τις περιόδους 1990 έως και 2019. Το σύνολο των μεταβλητών χρησιμοποιήθηκαν για την ανάλυση ήταν 12 και η περιγραφή τους δίνεται στον πίνακα 3.1. Τα δεδομένα αυτά αντλήθηκαν με βάση τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στις προηγούμενες εξεταζόμενες έρευνες και οι πηγές τους ήταν η ιστοσελίδα Freedom House data που εκδίδει ετήσιες εκθέσεις για τα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα των πολιτών παγκόσμια, η ιστοσελίδα CSP/INSCR που ασχολείται με την δημοσίευση αναφορών και την παρουσίαση δεδομένων σχετικά με τις πολιτικές αναταραχές και γενικότερα με την πολιτική κατάσταση 167 χωρών με πληθυσμό μεγαλύτερων των 500.000 κατοίκων και η ιστοσελίδα World Bank που περιείχε δεδομένα για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των εξεταζόμενων χωρών.

Πίνακας 1. Δεδομένα της έρευνας

A.A	Όνομα	Περιγραφή	Επεξήγηση	Πηγή
1	country	Αναφερόμενη χώρα	Όνομα χώρας	https://freedomhouse.org/ http://www.syntemicpeace.org/inscrdata.html
2	year	Αναφερόμενο έτος	Εξεταζόμενο έτος	
Οικονομικοί δείκτες				

3	gdp	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	Το κατά κεφαλή ΑΕΠ της κάθε χώρας	https://data.worldbank.org/
4	rigs	Μεσογειακές οικονομίες	Ψευδομεταβλητή, που παίρνει την τιμή 1 εάν η εξεταζόμενη χώρα ανήκει στις χώρες rigs και 0 σε διαφορετική περίπτωση	
5	g8	Ανεπτυγμένες οικονομίες	Ψευδομεταβλητή, που παίρνει την τιμή 1 εάν η εξεταζόμενη χώρα ανήκει στις χώρες g8 και 0 σε διαφορετική περίπτωση	Ιδία επεξεργασία
6	bric	Αναπτυσσόμενες οικονομίες	Ψευδομεταβλητή, που παίρνει την τιμή 1 εάν η εξεταζόμενη χώρα ανήκει στις χώρες bric και 0 σε διαφορετική περίπτωση	
Πολιτικοί δείκτες				
7	pr	Πολιτικά δικαιώματα	7-βάθμη κλίμακα όπου το 1 σημαίνει την μέγιστη ελευθερία και το 7 την ελάχιστη.	
8	cl	Ατομικές ελευθερίες		
9	status	Καθεστώς	Κλίμακα τριών βαθμίδων, το 1 δηλώνει μη δημοκρατικά καθεστώτα, το 2 μερικώς δημοκρατικά καθεστώτα και το 3 δημοκρατικά καθεστώτα.	https://freedomhouse.org/ http://www.syntemicpeace.org/index.html
10	fragment	Διαίρεση	Κλίμακα 4 βαθμίδων όπου η μεγαλύτερη τιμή εκφράζει και μεγαλύτερη πολιτική διαίρεση της χώρας (>25%)	
11	polity	Πολιτεία	Κλίμακα που μεταβάλλεται από το -10 (απολυταρχικά καθεστώτα) έως και το +10 (δημοκρατικά καθεστώτα).	
12	durable	Αντοχή	Τα έτη συνεχούς πολιτικού καθεστώτος χωρίς ανατροπή	
13	fragility	Ευαισθησία	Πόσο εύθραυστο είναι το καθεστώς μιας χώρας	

Οι 3 ψευδομεταβλητές δημιουργήθηκαν με σκοπό την εξέταση του τύπου οικονομίας των χωρών αντί για την εξέταση της κάθε χώρας ξεχωριστά. Έτσι εξετάστηκαν οι μεγάλες οικονομίες των κρατών G8, ΗΠΑ, ΗΒ, Καναδάς, Γερμανία,

Ιταλία, Ιαπωνία, Ρωσία και Γαλλία, των αναπτυσσόμενων οικονομιών Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα (BRIC) και των μεσογειακών οικονομιών Ελλάδας, Ιταλίας, Ισπανίας και Πορτογαλίας (PIGS) οι οποίες κατηγορήθηκαν ως ασταθείς και σπάταλες οικονομίες αλλά και το πολιτικό τους παρελθόν περιγράφεται από συνεχείς αναταραχές τα τελευταία 100 χρόνια. Τέλος, η μεταβλητή της ευαισθησίας παίρνει τιμές από το 0 έως και το 25 όπου 0 εκφράζει μηδενική ευαισθησία του πολιτεύματος και 25 εξαιρετική ευαισθησία.

3.3 Μέθοδοι ανάλυσης

Η ανάλυση βασίστηκε σε μεθόδους προηγούμενων παρόμοιων ερευνών. Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκαν οι έρευνες των Acemoglu και Robinson (2018), Barro (2012), Boix (2011), Acemoglu et al. (2008), και Glaeser (2004). Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των μελετών ήταν εκτέλεση διαστρωματικής παλινδρόμησης (panel regression) με την εξέταση σταθερών επιδράσεων (fixed effects) των εξεταζόμενων χωρών για συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Βασική υπόθεση σε όλες αυτές τις έρευνες ήταν ότι η αύξηση των συνθηκών ζωής των κατοίκων μιας χώρας αποτελεί ένδειξη αύξησης των δημοκρατικών ελευθεριών μιας χώρας ενώ αντίθετα δημοκρατίες στις οποίες δεν υπάρχει προηγούμενη οικονομική ανάπτυξη δεν διαρκούν (Barro, 1999). Για τις μεθόδους, τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα αυτών των ερευνών γίνεται συζήτηση στο τελευταίο μέρος της εργασίας σε σύγκριση με τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας .

Στην παρούσα έρευνα, το πρώτο βήμα ήταν η περιγραφή των μεταβλητών με την βοήθεια κατάλληλων πινάκων και γραφημάτων για την εξέταση της συμπεριφοράς τους. Στην συνέχεια εξετάστηκαν διάφορα διαστρωματικά υποδείγματα παλινδρόμησης όπου ως εξαρτημένη μεταβλητή χρησιμοποιήθηκαν οι δείκτες της πολιτικής κατάστασης μιας χώρας και ως ανεξάρτητες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (GDP) των χωρών και η κατηγορία οικονομίας σύμφωνα με τις μεταβλητές που περιγράφονται στον πίνακα 3.1. Όλες οι αναλύσεις έγιναν με την βοήθεια του στατιστικού πακέτου EViews σε στάθμη σημαντικότητας $p\text{-level}=0.05$.

Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα

4.1 Περιγραφή δεδομένων

Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας το πρώτο βήμα της παρουσίασης των αποτελεσμάτων αφορούσε την αριθμητική και γραφική παράσταση των δεδομένων της έρευνας. Στον πίνακα 4.1 παρουσιάζονται τα μέτρα θέσης και διασποράς των μεταβλητών GDP, POLITY, PR, CL, FRAGMENT, DURABLE και FRAGILITY. Σύμφωνα με αυτά παρατηρήθηκε ότι το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ του συνόλου των εξεταζόμενων χωρών ήταν 12614,76\$ ΗΠΑ με ελάχιστη τιμή τα 164,34\$ (Αιθιοπία) και μέγιστη τα 196061,42\$ (Μονακό). Για την ίδια μεταβλητή διαπιστώθηκε υψηλή τυπική απόκλιση, καθώς ήταν μεγαλύτερη της μέσης τιμής και παρόμοια μεγάλη τετραγωνική απόκλιση.

Σημαντικά μεγάλη μεταβλητότητα διαπιστώθηκε και στις μεταβλητές πολιτεία, διαίρεση και διάρκεια, καθώς και σε αυτές τις περιπτώσεις η τυπική απόκλιση ήταν μεγαλύτερη της μέσης τιμής. Επίσης, σε όλες τις περιπτώσεις η τιμή του στατιστικού μέτρου κανονικότητας των Jarque-Bera ήταν μικρότερη του 0,05 απορρίπτοντας έτσι την μηδενική υπόθεση της κανονικότητας των μεταβλητών και δείχνοντας ότι καμία από τις εξεταζόμενες μεταβλητές δεν ακολουθεί την κανονική κατανομή. Αυτό όμως ήταν και κάτι αναμενόμενο και λόγω της υψηλής μεταβλητότητας τους και λόγω των τιμών της κύρτωσης που διέφεραν αρκετά από την τιμή 3 που φανερώνει καλή προσαρμογή στην κανονική κατανομή.

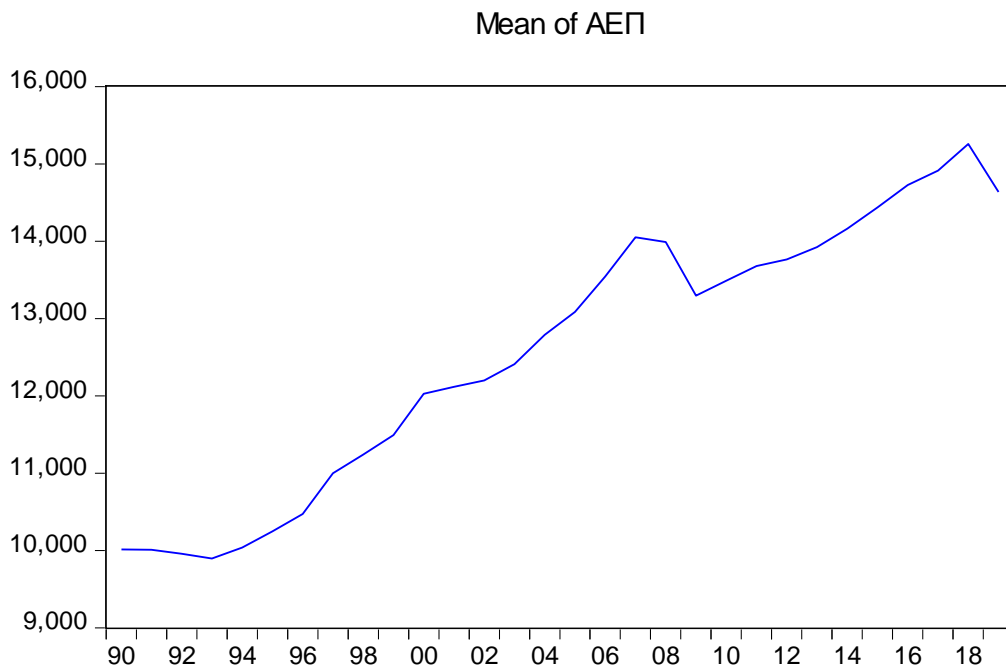
Σε σχέση με την φυσική ερμηνεία των μεταβλητών, από την περιγραφή του πίνακα 4.1 έγινε φανερό ότι οι περισσότερες εξεταζόμενες χώρες απέχουν πολύ από ένα ικανοποιητικό δημοκρατικό πολίτευμα καθώς παρατηρήθηκαν χαμηλές τιμές στην μεταβλητή πολιτεία (M.T.=3,27). Σε σχέση με πολιτική (PR) και ατομική ελευθερία (CL) των πολιτών η διάμεσος τους ήταν ίση με 3 κάτι που δείχνει μια ελαφρώς καλύτερη εικόνα η οποία όμως χρειάζεται βελτίωση. Δεν παρατηρήθηκαν διαιρέσεις στην εξουσία των κρατών, καθώς η διάμεσος της μεταβλητής Fragment ήταν ίση με 0 και τέλος παρατηρήθηκε μεγάλη διάρκεια των οποιωνδήποτε πολιτευμάτων της χώρας μεγαλύτερη της δεκαετίας ενώ υπήρχαν και αρκετές χώρες π.χ. ΗΠΑ, ΗΒ, Ελβετία που έχουν το ίδιο πολίτευμα για περισσότερα από 100

χρόνια δείχνοντας πολιτική σταθερότητα. Τέλος, η συμπεριφορά της μεταβλητής της ευαισθησίας του πολιτεύματος έδειξε χαμηλές μέσες τιμές (M.T.=9,08) και χαμηλή μεταβλητότητα (T.A.=6,05) κάτι που έδειξε χαμηλή ευαισθησία των πολιτευμάτων των περισσότερων κρατών.

Πίνακας 2. Μέτρα θέσης και διασποράς των εξεταζόμενων μεταβλητών

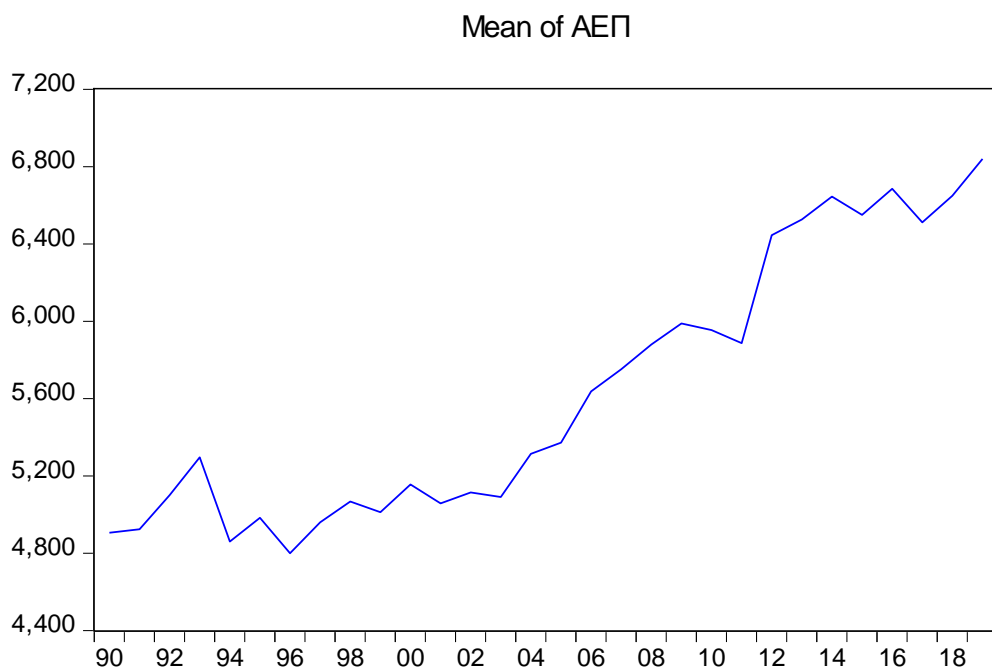
	GDP	POLITY	PR	CL	FRAGMENT	DURABLE	FRAGILITY
M.T.	12614.76	3.27	3.41	3.39	0.22	24.75	9.08
Διάμεσος	4220.39	6.00	3.00	3.00	0.00	14.00	9.00
Μέγιστη τιμή	196061.42	10.00	7.00	7.00	3.00	209.00	25.00
Ελάχιστη τιμή	164.34	-10.00	1.00	1.00	0.00	0.00	0.00
T.A.	19969.06	6.50	2.17	1.85	0.70	31.10	6.50
Λοξότητα	3.22	-0.64	0.35	0.27	3.07	2.47	0.27
Κύρτωση	18.49	1.91	1.65	1.94	11.08	10.87	2.07
Jarque-Bera	64165.46	522.27	537.67	327.55	12921.08	16262.82	185.10
p	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	0.00
Άθροισμα	69040584	14587.00	18998.00	18850.00	678.0000	111852.0	34784.00
Τετραγωνική απόκλιση	2.18E+12	188398.9	26296.28	18969.02	1489.585	4370788.	161809.75
N	5473	4458	5564	5564	3016	4519	3829

Η διαχρονική μέση μεταβολή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρουσιάζεται στο γράφημα 4.1 και καταδεικνύει σταθερή βελτίωση αυτού του δείκτη σε παγκόσμιο επίπεδο. Επίσης, από το ίδιο γράφημα είναι φανερό η επίδραση της οικονομικής κρίσης του 2007-2008.

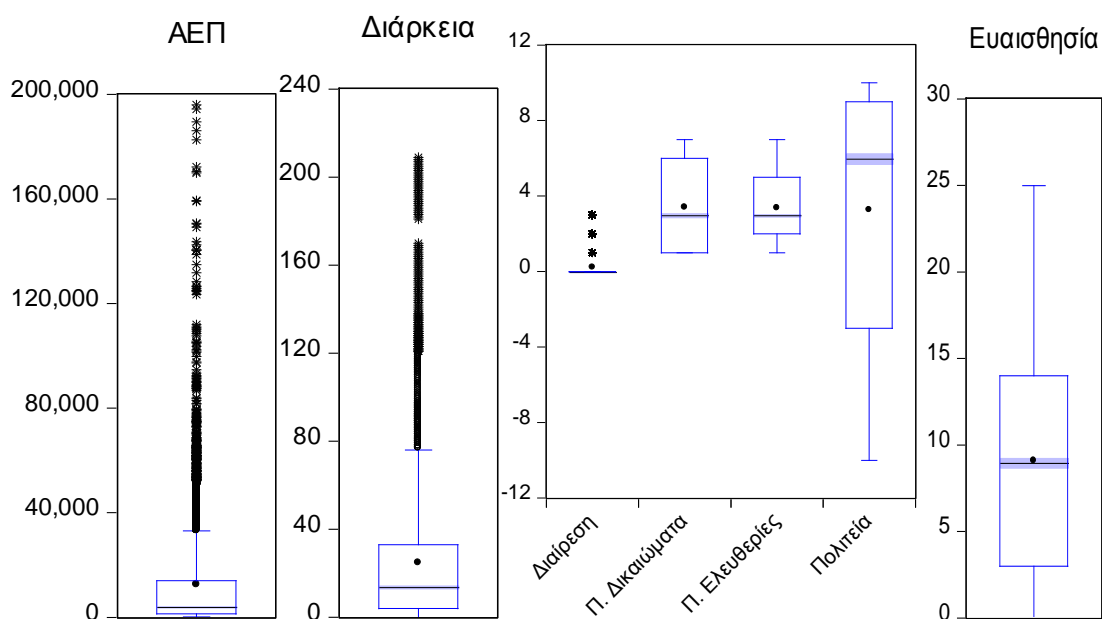
Γράφημα 1. Χρονική μεταβολή του δείκτη κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Στην συνέχεια αφαιρέθηκαν οι ακραίες τιμές από την μεταβλητή GDP διατηρώντας τις τιμές $M.T. \pm 3 * T.A.$ Τα αποτελέσματα αυτής της νέας μεταβλητής έδειξαν ότι μικρότερες οικονομίες είχαν μεγαλύτερες μεταβολές στο δείκτη αυτό, καθώς επίσης ότι υπήρξε μια περίοδος αδράνειας 4 ετών μέχρι την εμφάνιση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης του 2007-2008 (Γράφημα 4.2.).

Γράφημα 2. Χρονική μεταβολή του δείκτη κατά κεφαλήν ΑΕΠ μετά την αφαίρεση των ακραίων τιμών.

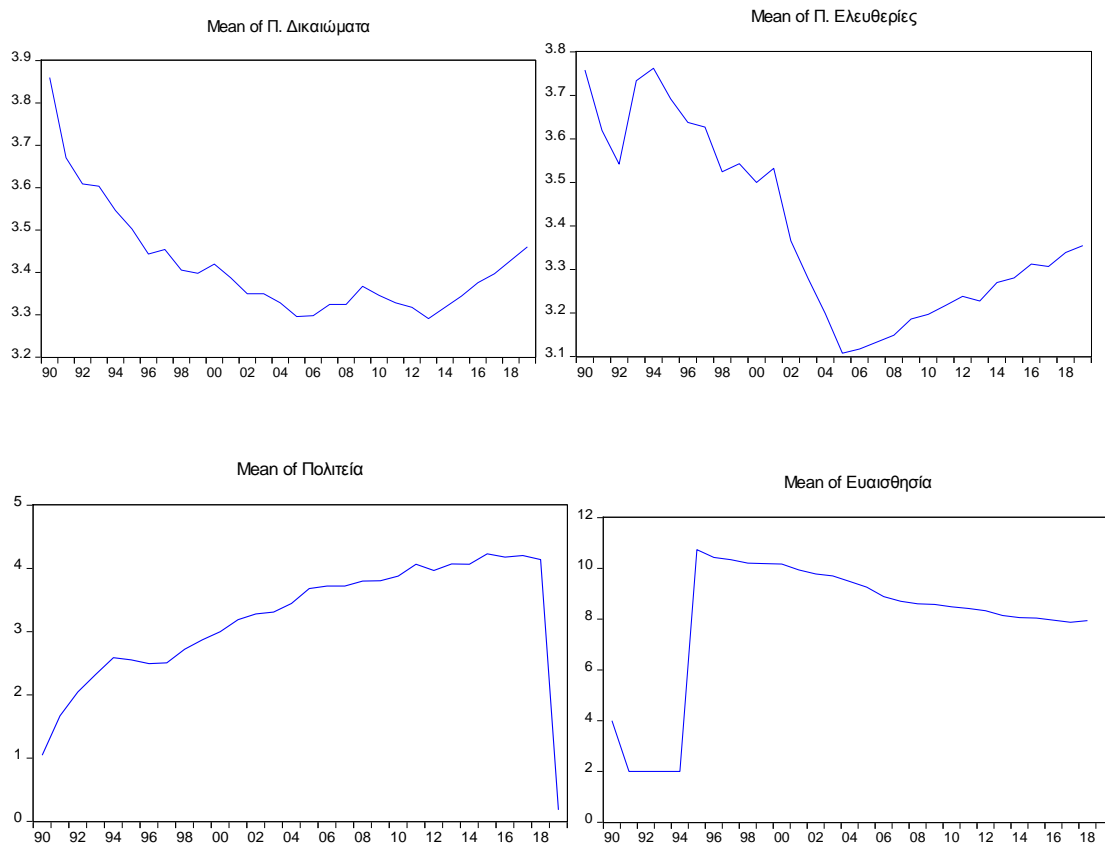
Στα θηκογράμματα του γραφήματος 4.3 επιβεβαιώθηκε η παρουσία μεγάλου πλήθους ακραίων τιμών στο δείκτη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά και στην μεταβλητή διαίρεση και διάρκεια, ενώ αντίθετα δεν παρουσιάστηκαν ακραίες τιμές στις μεταβλητές των πολιτικών και ατομικών ελευθεριών, στην ευαισθησία και στην φύση του πολιτεύματος.

Γράφημα 3. Θηκογράμματα των εξεταζόμενων μεταβλητών.

Στη συνέχεια έγινε εξέταση της χρονικής μεταβολής των τιμών των μεταβλητών της πολιτικής και ατομικής ελευθερίας και του πολιτεύματος. Τα αποτελέσματα του γραφήματος 4.4 έδειξαν ότι και οι πολιτικές ελευθερίες αλλά και τα πολιτικά δικαιώματα παγκόσμια παρουσίασαν πτώση αντί για την αναμενόμενη αύξηση. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι η άνοδος του βαθμού των πολιτικών ελευθεριών μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης (περίοδος 1992-1994) ακολουθήθηκε από μια συνεχή πτώση, η οποία σημείωσε ανάκαμψη μετά το 2005 και συμπίπτει χρονικά με την πτώση του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν.

Η συνεχής πτώση των τιμών του δείκτη των πολιτικών δικαιωμάτων συνεχίζεται μέχρι το 2004 που σταθεροποιείται παρουσιάζοντας ξανά αύξηση το 2014, κάτι που προκαλεί απορία καθώς εκείνη την περίοδο ιδρύθηκε το χαλιφάτο του ISIS που συνοδεύτηκε από την προσάρτηση εδαφών όμορων περιοχών, αλλά και από την διαμάχη Ρωσίας με Ουκρανία, το πόλεμο στην Συρία και άλλα παρόμοια γεγονότα που δρουν κατά των πολιτικών δικαιωμάτων σε μια χώρα. Η χρονική μεταβολή του δείκτη ποιότητας του πολιτεύματος έδειξε σταθερή άνοδο ενώ η απότομη πτώση το 2018 οφείλεται στο μεγάλο πλήθος απουσιών τιμών. Τέλος, η χρονική συμπεριφορά της μεταβλητής ευαισθησία υπονοεί την μετάβαση των πολιτευμάτων σε μια πολύ πιο ευαίσθητη κατάσταση, που συμπίπτει χρονικά με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Μια ερμηνεία για αυτή την συμπεριφορά είναι ότι κράτη που είχαν στενές σχέσεις με την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. δεν μπόρεσαν να διατηρήσουν το καθεστώς τους. Η πορεία του δείκτη της ευαισθησίας είναι συνεχώς πτωτική μετά την απότομη άνοδο της, κάτι που υποδηλώνει την σταθεροποίηση των πολιτευμάτων με την πάροδο του χρόνου.

Γράφημα 4. Χρονική μεταβολή των δεικτών πολιτικής και ατομικής ελευθερίας και ποιότητας του πολιτεύματος.

Στην συνέχεια εξετάστηκαν οι σχέσεις μεταξύ του συνόλου των εξεταζόμενων μεταβλητών με την βοήθεια του συντελεστή συσχέτισης του Pearson. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 4.2 και έδειξαν ότι η κύρια μεταβλητή ενδιαφέροντος, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι του κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξάνεται όταν οι πολίτες μιας χώρας έχουν περισσότερες ατομικές ($\rho=-0.480$, $p<0.001$) και πολιτικές ελευθερίες ($\rho=-0.427$, $p<0.001$), πιο δημοκρατικό πολίτευμα ($\rho=0.247$, $p<0.001$), και καθεστώς ($\rho=0.385$, $p<0.001$) με ενιαία και όχι διαιρεμένη εξουσία ($\rho=-0.068$, $p<0.001$) μεγάλης διάρκειας ($\rho=0.662$, $p<0.001$). Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει αναφορά στο ότι η πιο δυνατή σχέση ήταν μεταξύ του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και της διάρκειας της πολιτικής σταθερότητας κάτι που θα σχολιαστεί ξανά στην συνέχεια.

Από τις υπόλοιπες εξεταζόμενες σχέσεις, μόνο η σχέση μεταξύ πολιτείας και διαίρεσης δεν ήταν στατιστικά σημαντική ($\rho=-0.027$, $p=0.149$). Από τις υπόλοιπες σχέσεις του πίνακα 4.2 κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι η σταθερότητα του πολιτεύματος έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του βαθμού πολιτικών ($\rho=-0.319$, $p<0.001$) και ατομικών ελευθεριών των πολιτών ($\rho=-0.370$, $p<0.001$). Επίσης διαπιστώθηκε ότι πολιτικές και ατομικές ελευθερίες αποτελούν σχεδόν ταυτόσημες έννοιες ($\rho=0.939$, $p<0.001$) και ότι διαιρεμένες χώρες έχουν περιορισμένη σταθερότητα του όποιου πολιτεύματος ($\rho=-0.006$, $p<0.001$). Τέλος, παρατηρήθηκε ότι η ευαισθησία συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές θετικά και αρνητικά, είτε σε αδύναμο είτε σε μέτριο βαθμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα το πίνακα 3 η ευαισθησία ενός πολιτεύματος μειώνεται με την αύξηση του ΑΕΠ ($\rho=-0.626$, $p<0.001$), στα δημοκρατικά καθεστώτα ($\rho=-0.453$, $p<0.001$) και ($\rho=-0.626$, $p<0.001$), και στα καθεστώτα μεγάλης διάρκειας ($\rho=-0.506$, $p<0.001$). Αντίθετα, αυξάνεται με την αύξηση των πολιτικών ελευθεριών ($\rho=0.688$, $p<0.001$) και των πολιτικών δικαιωμάτων ($\rho=-0.636$, $p<0.001$) και την διαίρεση μιας χώρας ($\rho=0.212$, $p<0.001$),

Πίνακας 3. Τιμές και σημαντικότητα του συντελεστή συσχέτισης του Pearson μεταξύ των μεταβλητών ενδιαφέροντος

		GDP	CL	DURABLE	FRAGMENT	POLITY	PR	STATUS	FRAGILITY
GDP	ρ	1.000							
	p	-----							
CL	ρ	-0.480	1.000						
	p	<0.001	-----						
DURABLE	ρ	0.662	-0.370	1.000					
	p	<0.001	<0.001	-----					
FRAGMENT	ρ	-0.068	0.122	-0.066	1.000				
	p	<0.001	<0.001	<0.001	-----				
POLITY	ρ	0.247	-0.837	0.167	-0.027	1.000			
	p	<0.001	<0.001	<0.001	0.149	-----			
PR	ρ	-0.427	0.939	-0.319	0.080	-0.874	1.000		
	p	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	-----		
STATUS	ρ	0.385	-0.915	0.301	-0.105	0.824	-0.945	1.000	
	p	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	-----
FRAGILITY	ρ	-0.626	0.688	-0.506	0.212	-0.453	0.636	-0.626	-0.626
	p	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001

4.2 Υποδείγματα παλινδρόμησης

4.2.1 Διαστρωματική παλινδρόμηση με ανεξάρτητη μεταβλητή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Το πρώτο υπόδειγμα που εξετάστηκε είχε ως εξαρτημένη μεταβλητή την ευαισθησία και ανεξάρτητες μεταβλητές το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, την υστέρηση της εξαρτημένη κατά μία χρονική περίοδο (Lag=1) και την χώρα ανά χρονικά διαστήματα 5 ετών. Το υπόδειγμα αυτό περιγραφόταν από την εξίσωση

$$\text{Εξαρτημένη Μεταβλητή } (i,t) = a + b1 * \text{GDP}(i,t-5) + b2 * \text{Εξαρτημένη Μεταβλητή } (i,t-5) + s(i) \quad (1)$$

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 4 και τα αποτελέσματα του EViews στο παράρτημα της εργασίας. Σύμφωνα με αυτά, διαπιστώθηκε ότι όλα τα μοντέλα ήταν στατιστικά σημαντικά σε στάθμη σημαντικότητας $p\text{-level}=0.001$. Επίσης, διαπιστώθηκε χαμηλή ερμηνευτικότητα εκτός του μοντέλου με εξαρτημένη μεταβλητή την Αντοχή.

Σε σχέση με τις ανεξάρτητες μεταβλητές, διαπιστώθηκε ότι η χρονική υστέρηση της εξαρτημένης μεταβλητής ήταν στατιστικά σημαντική μεταβλητή σε όλα τα μοντέλα. Αντίθετα οι επιδράσεις των κρατών δεν ήταν στατιστικά σημαντικές σε κανένα μοντέλο. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν στατιστικά σημαντικό στα μοντέλα με εξαρτημένη μεταβλητή τις ατομικές ελευθερίες, το καθεστώς και την αντοχή δείχνοντας την σημαντική επίδραση αυτού του παράγοντα στην σταθερότητα και την διάρκεια δημοκρατικών πολιτευμάτων. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι στις περιπτώσεις η σταθερά τιμή ήταν στατιστικά σημαντική το πρόσημο της ήταν ίδιο με την χρονική υστέρηση της εξαρτημένης μεταβλητής επιβεβαιώνοντας την ισχυρή τάση που προκαλεί η ομαλότητα στην διακυβέρνηση.

Σε σχέση με τα πρόσημα της μεταβλητής κατά κεφαλήν ΑΕΠ, παρατηρήθηκε αντιστάθμιση με την σταθερά τιμή. Πιο συγκεκριμένα διαπιστώθηκε ότι στις περιπτώσεις που το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν ήταν στατιστικά σημαντικό είχε αντίθετο πρόσημο από την σταθερά. Επίσης, στα μοντέλα με εξαρτημένες μεταβλητές το Καθεστώς και Αντοχή και αρνητικό στις εξαρτημένες μεταβλητές Ευαισθησία, Διαίρεση, Πολιτικά δικαιώματα και Ατομικές ελευθερίες Πολιτεία. Η σύγκριση αυτών των αποτελεσμάτων με την βοήθεια του πίνακα 1 έδειξε ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ συνεισφέρει θετικά στο δημοκρατικό καθεστώς και στην σταθερότητα ενός πολιτεύματος καθώς το πρόσημο ήταν θετικό στις μεταβλητές που οι μεγαλύτερες τιμές σήμαιναν πιο σταθερά και δημοκρατικά καθεστώτα και αρνητικό στις αντίθετες περιπτώσεις εκτός από την μεταβλητή Πολιτεία, δηλαδή το κατά πόσο ένα πολίτευμα είναι δημοκρατικό. Στην περίπτωση της ανεξάρτητης μεταβλητής χώρα, το πρόσημο δεν μπορούσε να συνδεθεί μια κάποια ερμηνεία καθώς οι χώρες δεν είχαν κάποια ομαδοποίηση π.χ. 1-10= χώρες Ν. Αμερικής κ.ο.κ.

Συνολικά τα αποτελέσματα του πίνακα 4 έδειξαν ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μπορεί να αποτελέσει παράγοντα πρόβλεψης θεσμικών παραμέτρων μόνο στην περίπτωση της διάρκειας και του τύπου των καθεστώτων. Η συμπεριφορά του έδειξε ότι αυξημένες τιμές του κατά κεφαλήν ΑΕΠ αναμένεται να έχουν ως αποτέλεσμα πιο δημοκρατικά και σταθερά καθεστώτα αλλά όχι στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 4. Συγκεντρωτικά αποτελέσματα διαστρωματικής παλινδρόμησης .

Εξαρτημέ νη μεταβλητ ή	ΑΕΠ	Lag1	Χώρα	Σταθερά	R ²	F	p
Ευαισθησ ία	5.15E-06	0.952304* **	0.0009 85	-0.419225	0.94 3	3454.7 63	<0.00 1
Πολιτεία	-4.74E-06	0.858618* **	- 0.0013 97	1.254349	0.79 5	961.01 29	<0.00 1
Καθεστώς	1.53E-06*	0.864895* **	0.0001 46	0.273528* **	0.78 5	1292.7 20	<0.00 1
Αντοχή	0.000172* **	0.926008* **	0.0029 65	1.620246*	0.90 3	2360.3 67	<0.00 1
Διάρθρωση	-1.22E-07	0.764412* **	- 0.0004 88	0.080304*	0.65 5	294.41 95	<0.00 1
Πολιτικά δικαιώμα τα	-2.73E-06	0.888593* **	1.59E- 05	0,355***	0.82 6	1684.7 41	<0.00 1
Ατομικές ελευθερίε ς	-2.33E-06*	0.911350* **	0.0001 12	0.256651* **	0.86 7	2315.3 22	<0.00 1

*p-level=0.05 **p-level=0.01 ***p-level=0.001

4.2.2 Διαστρωματική παλινδρόμηση με την προσθήκη ποιοτικών παραμέτρων των οικονομιών

Στην συνέχεια εκτελέστηκε υπόδειγμα παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή την ευαισθησία και ανεξάρτητες το κατά κεφαλήν ΑΕΠ_{t-5} και το εάν οι εξεταζόμενες χώρες ανήκουν σε κάποια ομάδα οικονομιών g8, bric και pigs. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 5 και έδειξαν ότι η ευαισθησία μιας χώρας μειώνεται με την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ όπως και εάν ανήκει σε μια από τις οικονομίες g8 και pigs αλλά όχι bric. Το υπόδειγμα ήταν στατιστικά σημαντικό ($F=815.30$, $p<0,001$) και χαμηλής ερμηνευτικότητας ($R^2=0.396$) και ουσιαστικά περιγράφει τις δυτικές οικονομίες στις οποίες οι θεσμικές παράμετροι είναι γενικά πιο υψηλές σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες.

Πίνακας 5. Διαστρωματικά υποδείγματα με ανεξάρτητη μεταβλητή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ_{t-5} και τις μεταβλητές g8, bric και pigs.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	11.69036	0.098500	118.6844	0.0000
GDP(-5)	-0.000219	5.14E-06	-42.70318	0.0000
PIGS	-4.862677	0.528197	-9.206176	0.0000
G8	-1.639649	0.396386	-4.136494	0.0000
R-squared	0.396618	Mean dependent var	9.033289	
Adjusted R-squared	0.396132	S.D. dependent var	6.465264	
S.E. of regression	5.024089	Akaike info criterion	6.067439	
Sum squared resid	93923.53	Schwarz criterion	6.074121	
Log likelihood	-11296.60	Hannan-Quinn criter.	6.069816	
F-statistic	815.3029	Durbin-Watson stat	0.027211	
Prob(F-statistic)	0.000000			

4.2.1 Διαστρωματική παλινδρόμηση με ανεξάρτητη μεταβλητή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Στην συνέχεια εκτελέσαμε πολλαπλή παλινδρόμηση όπως στην εξίσωση 1 με την προσθήκη της εξαρτημένη μεταβλητή της περιόδου t-5 ως predictor. Η εξίσωση αυτή περιγράφεται από την σχέση

$$\text{Fragility}(i,t) = a + b1 * \text{GDP}(i,t-5) + s(i) \quad (2)$$

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα

Πίνακας 6. Διαστρωματικά υποδείγματα της εξίσωσης 2 .

Εξαρτημένη μεταβλητή	ΑΕΠ	Χώρα	Σταθερά	R ²	F	p
Ευαισθησία	- 0.000233** *	0.001735	11.87392** *	0.399	261.487 3	<0.00 1
Πολιτεία	0.000111** *	-0.006372	2.464070** *	0.090	44.5478 8	<0.00 1
Καθεστώς	1.41E-05***	0.000365	1.982216** *	0.118	83.6576 2	<0.00 1
Αντοχή	0.001138** *	0.041069 *	8.132087** *	0.403	307.156 5	<0.00 1
Διάρθρωση	-2.88E-06	- 0.001484 *	0.401927	0.020 0	6.46122 7	<0.00 1
Πολιτικά δικαιώματα	-4.08E-05***	-0.000786	4.008546** *	0.136	97.8050 7	<0.00 1
Ατομικές ελευθερίες	-4.04E-05***	-0.000223	3.901475** *	0.183	139.491 2	<0.00 1

*p-level=0.05 **p-level=0.01 ***p-level=0.001

4.2.3 Αιτιότητα κατά Granger

Το τελευταίο μέρος της παρουσίασης των αποτελεσμάτων περιείχε την κατά Granger αιτιότητα δηλαδή εάν μια μεταβλητή αποτελεί το αίτιο μεταβολής μιας άλλης και κατά επέκταση εάν αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα της άλλης. Η εξέταση έγινε με βασική μεταβλητή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως προς όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές του πολιτεύματος μιας χώρας. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 7 και έδειξαν ότι σε όλες τις περιπτώσεις, οι

μεταβλητές του πολιτεύματος αποτελούν αίτιο μεταβολής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ενώ αντίθετα αιτιάζει μόνο τις μεταβλητές καθεστώ, διάρκεια και ατομικές ελευθερίες (lag=2).

Η παρόμοια εξέταση με χρονική υστέρηση 5 περιόδων (lag=5) έδειξε ότι μακροπρόθεσμα οι πολιτικές και οι ατομικές ελευθερίες δεν αποτελούν αίτιο μεταβολής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν μπόρεσε να θεωρηθεί ως αίτιο μεταβολής των καταστάσεων και των παραμέτρων του πολιτεύματος μια χώρας.

Πίνακας 7. Διαστρωματικά υποδείγματα με εξαρτημένη μεταβλητή τις αναπτυσσόμενες οικονομίες

Lag=2

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
POLITY does not Granger Cause GDP	4033	11.7113	8.E-06
GDP does not Granger Cause POLITY		0.22226	0.8007
STATUS does not Granger Cause GDP	5045	6.24678	0.0020
GDP does not Granger Cause STATUS		4.18280	0.0153
CL does not Granger Cause GDP	5045	5.66333	0.0035
GDP does not Granger Cause CL		3.06645	0.0467
DURABLE does not Granger Cause GDP	4095	7.78916	0.0004
GDP does not Granger Cause DURABLE		19.3026	5.E-09
FRAGMENT does not Granger Cause GDP	2660	5.82131	0.0030
GDP does not Granger Cause FRAGMENT		0.21551	0.8061
PR does not Granger Cause GDP	5045	5.58759	0.0038
GDP does not Granger Cause PR		1.42426	0.2408
GDP does not Granger Cause FRAGILITY	3464	1.77432	0.1698
FRAGILITY does not Granger Cause GDP		11.1895	1.E-05

Lag=5

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
POLITY does not Granger Cause GDP	3552	3.64734	0.0027
GDP does not Granger Cause POLITY		0.09796	0.9925
STATUS does not Granger Cause GDP	4478	2.26691	0.0453
GDP does not Granger Cause STATUS		0.70267	0.6214
CL does not Granger Cause GDP	4478	1.89443	0.0919
GDP does not Granger Cause CL		0.96493	0.4378
DURABLE does not Granger Cause GDP	3617	4.03918	0.0012
GDP does not Granger Cause DURABLE		5.87811	2.E-05
FRAGMENT does not Granger Cause GDP	2182	3.18515	0.0072
GDP does not Granger Cause FRAGMENT		0.05047	0.9984
PR does not Granger Cause GDP	4478	1.89967	0.0910
GDP does not Granger Cause PR		0.47868	0.7924
GDP does not Granger Cause FRAGILITY	2982	1.75929	0.1178
FRAGILITY does not Granger Cause GDP		3.66485	0.0026

4.2.5 Σύνοψη ερευνητικών αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ξεκάθαρα ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μπορεί να αποτελέσει προβλεπτικό παράγοντα της διάρκειας και του τύπου ενός καθεστώτος μιας χώρας αλλά δεν μπορεί θεωρηθεί ως αίτιο μεταβολής της. Σε αυτή την έρευνα εξετάστηκαν περισσότερες μεταβλητές από τις προηγούμενες εξεταζόμενες έρευνες και πέρα από την συμφωνία με τα αποτελέσματα αυτών, διαπιστώθηκε επιπλέον ότι ο χρόνος συνεχούς διακυβέρνησης αποτελεί παράλληλα μια παράμετρο για την ανάπτυξη μιας χώρας. Επιπλέον διαπιστώθηκε η ισχυρή συνεισφορά της υστέρησης κατά μία χρονική περίοδο της ήδη υπάρχουσας κατάστασης η οποία συνεισφορά είναι πάντοτε θετική. Δηλαδή επαυξάνει μια κατάσταση είτε οδηγώντας σε λιγότερο δημοκρατικά καθεστώτα είτε όχι. Δηλαδή παρατηρήθηκε ένα είδος θεσμικής αδράνειας την οποία το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μπορεί να μεταβάλει μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις.

Η παρόμοια έρευνα των Acemoglu et al., (2008) που δεν έλαβε υπόψη, τις πρώην σοσιαλιστικές δημοκρατίες και εξέτασε μικρότερο αριθμό κρατών (80) για

μεγαλύτερη χρονική περίοδο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αν συμπεριλάβουμε στην παλινδρόμηση τα fixed effects, το ΑΕΠ κατά κεφαλήν γίνεται στατιστικά ασήμαντο ως predictor μη μπορώντας να δείξουν την άμεση επίδραση του δείκτη δημοκρατίας στο κατά κεφαλή ΑΕΠ μιας χώρας.

Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το εύρημα της παρούσας έρευνας ότι ο χρόνος διακυβέρνησης μιας χώρας υπό ένα καθεστώς, ανεξάρτητα εάν αυτό είναι απολυταρχικό, μπορεί να απαντήσει στο έμμεσο ερώτημα των Acemoglu et al., (2008) της ανάπτυξης μιας χώρας μέσα από ολιγαρχικά ή απολυταρχικά καθεστώτα. Η ερμηνεία των Acemoglu et al., (2008) ουσιαστικά αναφέρει και τα ευρήματα αυτής της έρευνας, δηλαδή ότι η ανάπτυξη αυτή είναι πιθανό να προήλθε μέσα από τις προηγούμενες ιστορικές εξελίξεις στο πολίτευμα μιας χώρας, ουσιαστικά αναφερόμενος στην μακροπρόθεσμη πορεία του πολιτεύματος μιας χώρας, δηλαδή στην διάρκεια του.

Από τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας όπως και των υπολοίπων εξεταζόμενων ερευνών έγινε σαφές, ότι η σχέση μεταξύ δημοκρατίας και ανάπτυξης μιας χώρας αποτελεί ένα πολυδιάστατο πρόβλημα που δεν μπορεί να αναλυθεί πλήρως μόνο από μια μεταβλητή, αντίθετα η ανάλυση θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει συγκεκριμένες μεταβλητές ανά περίπτωση, ανά χρονική περίοδο και ανά χώρα ή κατηγορία χωρών.

Γίνεται λοιπόν φανερό, ότι για να μπορεί η δημοκρατία μιας χώρας να αποδειχθεί ότι αποτελεί την βασική επίδραση στην ανάπτυξη της, θα πρέπει η έρευνα να περιέχει πολλές παραμέτρους που να χαρακτηρίζουν και άλλες πτυχές του πολιτεύματος ή/και των ελευθεριών μιας χώρας όπως έτη υποχρεωτικής εκπαίδευσης Glaeser et al., (2004)

Τα αποτελέσματα της εξέτασης της αιτιότητας ήρθαν σε συμφωνία με αυτά των αποτελεσμάτων του Boix (2011). Η χρονική υστέρηση στην έρευνα του Boix (2011) ήταν ίση με 20 χρονικές περιόδους, μικρότερη από την υστέρηση της παρούσας έρευνας η οποία ήταν ίση με 5 χρονικές περιόδους. Η σύγκριση αυτών των

αποτελεσμάτων έδειξε επίσης ότι οι πολιτικές ελευθερίες μακροπρόθεσμα αποτελούν μια ασαφή ένδειξη ή ακόμη και ορισμό του πολιτεύματος μιας χώρας σε σχέση με την οικονομική της ανάπτυξη.

Τέλος, η περαιτέρω εξέταση του τύπου της οικονομίας έδειξε ότι και στις τρεις εξεταζόμενες οικονομίες, ανεπτυγμένες, μεσογειακές και αναπτυσσόμενες, οι ατομικές ελευθερίες και ο βαθμός ελευθερίας του πολιτεύματος αποτέλεσαν κοινά χαρακτηριστικά τους. Επίσης παρατηρήθηκε ότι στις όμορες, μεσογειακές, χώρες οι οποίες είχαν παρόμοιες επιπτώσεις από μεγάλα ιστορικά γεγονότα όπως ο πρώτος και δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος που οδήγησε σε εμφυλίους πολέμους και ανατροπές του πολιτεύματος οι μεταβλητές διάρκεια και διαίρεση ήταν στατιστικά σημαντικές.

Συμπεράσματα

Όπως αναφέρθηκε και στο κυρίως μέρος της εργασίας, η δημοκρατία αποτελεί έναν κοινωνικό μηχανισμό για την επίλυση του προβλήματος της κοινωνικής λήψης αποφάσεων μεταξύ των συγκρουόμενων ομάδων συμφερόντων που επιτρέπει στο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού να επηρεάσει αυτές τις αποφάσεις μέσω της ικανότητάς τους να επιλέγουν μεταξύ εναλλακτικών διεκδικητών για τα πολιτικά αξιώματα.

Αντίστοιχα, τα πολιτικά συστήματα ή οι πολιτικοί θεσμοί ορίστηκαν, ως ένα σύνολο κανόνων, διαδικασιών συμμόρφωσης και ηθικών και ηθικών κανόνων συμπεριφοράς που έχουν σχεδιαστεί για να περιορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων με σκοπό τη μεγιστοποίηση του πλούτου ή της χρησιμότητας των αρχών.

Όσον αφορά την έννοια της μοντερνοποίησης, ο ορισμός που αναφέρθηκε εκτενέστερα στην παρούσα εργασία αφορά στον προσδιορισμό της έννοιας της ως μια συνεχή ιστορική διαδικασία, η οποία αντιπροσωπεύει μια συνεχή απομάκρυνση από το παρελθόν με έμφαση στην αλλαγή και την ανάπτυξη.

Αναφορικά με τις βασικές επιπτώσεις της μοντερνοποίησης, η ανάλυση μας κατέδειξε, ότι αυτές περιλαμβάνουν το γεγονός, ότι η έννοια αυτή αναφέρεται στις βαθιές αλλαγές που έχουν λάβει χώρα στις ανεπτυγμένες χώρες μετά τη βιομηχανική επανάσταση, καθώς επίσης και ότι η μοντερνοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών που προσπαθούν να ακολουθήσουν το προηγμένο επίπεδο του κόσμου.

Αντίστοιχα, όπως αναφέρθηκε και στην παρούσα εργασία, ένας από τους σημαντικότερους θεμελιωτές της θεωρίας μοντερνοποίησης ήταν ο Lipset, ο οποίος ασχολήθηκε με τη θεωρητική σύνδεση μεταξύ των πολιτικών συστημάτων και της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα, υπέθεσε ότι όσο πιο αναπτυγμένη είναι μια χώρα οικονομικά, τόσο πιο πιθανό είναι η χώρα αυτή να έχει σαν πολίτευμα τη δημοκρατία και να χαρακτηρίζεται από μια πιο σταθερή πολιτική κατάσταση συνολικά.

Συγκεκριμένα, η βασική υπόθεσή στη θεωρία του, ήταν ότι η δημοκρατία στην εποχή της μοντερνοποίησης, μπορεί να εμφανιστεί μόνο σε κράτη με υψηλό βαθμό

βιομηχανικής καπιταλιστικής ανάπτυξης, καταλήγοντας στο συμπέρασμα, ότι η ευημερία που συνοδεύει την κοινωνική ανάπτυξη, η οποία αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτηριστικό των μεταπολεμικών δυτικών κοινωνιών, βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με τη μακροημέρευση μιας περισσότερο φιλελεύθερης δημοκρατικής διευθέτησης.

Παρόλα αυτά η θεωρία του Lipset δέχθηκε μια σειρά από κριτικές, σημαντικότερες από τις οποίες αφορούσαν στο γεγονός ότι η ανάλυσή του κρινόταν από άλλους μελετητές ως στατική και γραμμική, αγνοώντας τις πραγματικές αρνητικές συνέπειες της ανάπτυξης, καθώς επίσης και τυχόν επιπτώσεις, που είναι δυνατόν να υπάρξουν απόρροια των μεταβολών από το ένα επίπεδο ανάπτυξης σε ένα άλλο επίπεδο ανάπτυξης.

Αναφορικά με το πρακτικό μέρος της ανάλυσης, έγινε προσπάθεια εξέτασης του βαθμού δημοκρατίας και ελευθερίας σε σχέση με διάφορους οικονομικούς δείκτες και εάν οι οικονομικοί δείκτες είναι επαρκείς προβλεπτικές μεταβλητές του πολιτικού καθεστώτος μιας χώρας.

Προς αυτή την κατεύθυνση πραγματοποιήθηκαν διάφορες διαστρωματικές παλινδρομήσεις με εξαρτημένες μεταβλητές συγκεκριμένους πολιτικούς δείκτες και ανεξάρτητες συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες, μέσω εστίασης σε 189 χώρες για τις περιόδους μεταξύ των 1990 και 2019.

Τα συμπεράσματα του εμπειρικού τμήματος της έρευνάς μας κατέδειξαν, ότι η δημοκρατία αποτελεί κινητήρια δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, ανεξάρτητα από τον τύπο της οικονομίας της, καθώς επίσης και ότι ο χρόνος συνεχούς διακυβέρνησης αποτελεί παράλληλα μια παράμετρο για την ανάπτυξη μιας χώρας.

Επίσης, η έρευνα αυτή κατέδειξε ότι η σχέση μεταξύ δημοκρατίας και ανάπτυξης μιας χώρας αποτελεί ένα πολυδιάστατο πρόβλημα που δεν μπορεί να αναλυθεί πλήρως μόνο από μια μεταβλητή, αντίθετα η ανάλυση θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει συγκεκριμένες μεταβλητές ανά περίπτωση, ανά χρονική περίοδο και ανά χώρα ή κατηγορία χωρών.

Τέλος, η περαιτέρω εξέταση του τύπου της οικονομίας έδειξε ότι και στις τρεις εξεταζόμενες οικονομίες, ανεπτυγμένες, μεσογειακές και αναπτυσσόμενες, οι ατομικές ελευθερίες και ο βαθμός ελευθερίας του πολιτεύματος αποτέλεσαν κοινά χαρακτηριστικά τους.

Βιβλιογραφία

A. Ελληνική

Αρανόπουλου, Β. (2015). Όσο περισσότερο ευημερεί μια χώρα, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να διατηρηθεί σεβ αυτήν η δημοκρατία. Η επικαιρότητα (;) μιας αναλυτικής παρατήρησης. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 27, 159-173.

Etzioni-Halevy, E. (1999). *Η εμφάνιση της νεωτερικής κοινωνίας στη σύγχρονη κοινωνιολογία*, στο Α.-Α Κύρτσης (επιμ.) Κοινωνιολογική Θεωρία της Ανάπτυξης, μτφρ. Κ. Αθανασίου - Θ. Παρασκευόπουλος, Αθήνα: Νήσος.

Martinussen, J. (2007). *Κοινωνία Κράτος Αγορά: θεωρίες της Ανάπτυξης*, επιμ. Στ. Μαυρουδέας, μτφρ. Λ. Βατικιώτης, Αθήνα: Σαββάλας

B. Ξενόγλωσση

Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson, J.A. (2001). The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *American Economic Review*. 91(5), 1369 - 1401.

Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson, J. A. (2002). Reversal of Fortune: Geography and Development in the Making of the Modern World Income Distribution. *Quarterly Journal of Economics*. 117(4), 1231 – 1294.

Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J.A. & Yared, P. (2008). Income and Democracy. *American Economic Review*. 98 (3), 808 – 842.

Acemoglu, D. & James, A.R. (2018). Beyond Modernization Theory. *Annals of Comparative Democratization*. 16(3), 26-31.

Barker, C. (2005). *Cultural Studies: theories and practice*. London: Sage.

Barro, R. (1999). Determinants of democracy. *Journal of Political Economy*. 107, 158–183.

- Barro, R.J. (2012). Convergence and Modernization Revisited, NBER Working Papers 18295, National Bureau of Economic Research, Inc.
- Becker, G. (1983). A Theory of Competition Among Pressure Groups for Political Influence. *Quarterly Journal of Economics*, 98, 371–400.
- Black, E. (1966). *The Dynamics of Modernization: A Study in Comparative History*. Princeton University: Publication of the Center of International Studies.
- Black, E. (1976). *Comparative Modernization*. New York: Free Press Publishing.
- Boix, C. (2011). Democracy, Development, and the International System. *American Political Science Review*. 105(04), 809–828.
- CSP/INSCR, (2020). Available at: <https://www.systemicpeace.org/inscrdata.html>, Last Accessed 1/12/2020.
- DeLong, J. B. & Shleifer, A. (1993). Princes and Merchants: City Growth before the Industrial Revolution. *Journal of Law and Economics*. 36(2), 671 – 702.
- Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F. & Shleifer, A. (2003). The New Comparative Economics. *Journal of Comparative Economics*. 31(4), 595-619.
- Diamond, L. (1992). Economic Development and Democracy Reconsidered. *American Behavioral Scientist*. 35. 450-499
- Easterly, W. & Levine, R. (2003). Tropics, Germs, and Crops: How Endowments Influence Economic Development. *Journal of Monetary Economics*. 50(1), 3 - 39
- Finer, S. (1997). *The History of Government*. Vol. I–III. Cambridge: Cambridge University Press.
- Freedom House Data. (2020), Available at: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world>, Last accessed 1/12/2020.
- Glaeser, E., La Porta, R., Lopez-De- Silanes, F. & Shleifer, A. (2004). Do Institutions cause growth. *Journal of Economic Growth*. 9, 271-303.
- Glaeser, E., Giacomo, A., Ponzetto, M. & Shleifer, A. (2007). Why does democracy need education?. *Journal of Economic Growth*. 12, 77-79.
- Goorha, P. (2010). Modernization Theory. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. pp. 1-26.
- Grossman, S. & Hart, O. (1986). The Costs and Benefits of Ownership: a Theory of Vertical and Lateral Integration. *Journal of Political Economy*. 94, 691–719.

- Hall, R. E. & Jones, C. (1999). Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker Than Others?. *Quarterly Journal of Economics*. 114(1), 83-116.
- Harrisson, D. (1988). *The Sociology of Modernization and Development*. London: Routledge Publishing.
- Huntington, S. & J. Nelson (1976). *No easy choice. Political participation in developing countries*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization*, US: Princeton University Press.
- Knack, S. & P. Keefer. (1995). Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Measures. *Economics and Politics*, 7(3), 207 – 227.
- Landes, D. (1998). *The Wealth and Poverty of Nations*. New York: W. W. Norton
- La Porta, R. & Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. & Vishny, R. (1999). The quality of government. *The Journal of Law, Economics, & Organization*. 15 (1). Ανακτήθηκε στις 01/09/2020 από: https://scholar.harvard.edu/files/shleifer/files/quality_govt_jleo.pdf
- Laslett, J.H.M. (1983). Pluralism, Liberalism, and History: Seymour Martin's Lipset and His Worldview. *Society*. 20 (5), 64-68.
- Lerner, D. (1958). *The Passing of Traditional Society*. New York: Free Press.
- Lipset, S. M. (1960). *Political Man: The Social Basis of Modern Politics*. New York: Doubleday
- Lipset, S. M. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *American Political Science Review*, 53(01), 69–105.
- Martinelli, A. (2005). *Global Modernization: rethinking the project of modernity*. London: Sage.
- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110, 681 - 712.
- Montesquieu, C. (1748). *The Spirit of the Laws*. Paris.
- Neal, A. (2007). *Sociological Perspectives on Modernity: multiple models and competing realities*. New York,: Peter Lan.
- North, D. (1981). *Growth and Structural Change*. New York: W. W. Norton.

- North, D. C. & R. P. Thomas. (1973). *The Rise of the Western World: A New Economic History*. Cambridge: Cambridge University Press
- O' Donnell, G. (1973). *Modernization and bureaucratic authoritarianism: Studies in South American Politics*. Berkeley: University of California Institute of International Studies.
- Oppenheim, F. E. (1971). Democracy - Characteristics Included and Excluded. *Monist*, 55(1), 29–50.
- Pandey, R. (1988). *Modernization and Social Change*. New Delhi: Criterion Publications.
- Papaioannou, E. & Siourounis, G. (2005). *Economic and social factors driving the third wave of democratization*. Mimeo: London Business School
- Rodrik, D., Subramanian, A. & Trebbi, F. (2004). Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development. *Journal of Economic Growth*. 9, 131- 165.
- Rongqu, L. (1993). *New Theories on Modernization*. Beijing: Peking University Press.
- Rostow, W.W. (1990). *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, A. (1776 ,1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (edited by Edwin Canaan). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Storey, J. (2006). *Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction*. 5th edition. Sunderland UK: Pearson Education.
- Weber, M. (1958). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. New York: Charles Scribner's Sons.
- World Bank, (2020), Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD>, Last Accessed 1/12/2020.

Παράρτημα

A. Αποτελέσματα διαστρωματικής παλινδρόμησης με ανεξάρτητη μεταβλητή την GDP

pr Πολιτικά δικαιώματα

Dependent Variable: PR
Method: Panel Least Squares
Date: 01/20/21 Time: 18:56
Sample (adjusted): 1995 2019
Periods included: 6
Cross-sections included: 188
Total panel (unbalanced) observations: 1066

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GDP	-2.73E-06	1.48E-06	-1.841645	0.0658
PR(-1)	0.888593	0.013622	65.23154	0.0000
CCOUNTRY	1.59E-05	0.000505	0.031494	0.9749
C	0.355167	0.079593	4.462265	0.0000
Root MSE	0.896940	R-squared		0.826363
Mean dependent var	3.364916	Adjusted R-squared		0.825873
S.D. dependent var	2.153510	S.E. of regression		0.898628
Akaike info criterion	2.627850	Sum squared resid		857.5992
Schwarz criterion	2.646505	Log likelihood		-1396.644
Hannan-Quinn criter.	2.634918	F-statistic		1684.741
Durbin-Watson stat	2.044795	Prob(F-statistic)		0.000000

cl Ατομικές ελευθερίες

Dependent Variable: CL
Method: Panel Least Squares
Date: 01/20/21 Time: 18:55
Sample (adjusted): 1995 2019

Periods included: 6
 Cross-sections included: 188
 Total panel (unbalanced) observations: 1066

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GDP	-2.33E-06	1.13E-06	-2.050542	0.0406
CL(-1)	0.911350	0.012266	74.29668	0.0000
CCOUNTRY	0.000112	0.000375	0.298932	0.7651
C	0.256651	0.064487	3.979872	0.0001
Root MSE	0.666592	R-squared		0.867382
Mean dependent var	3.324578	Adjusted R-squared		0.867007
S.D. dependent var	1.831312	S.E. of regression		0.667846
Akaike info criterion	2.034226	Sum squared resid		473.6710
Schwarz criterion	2.052882	Log likelihood		-1080.243
Hannan-Quinn criter.	2.041295	F-statistic		2315.322
Durbin-Watson stat	1.998250	Prob(F-statistic)		0.000000

status Καθεστώς

Dependent Variable: STATUS
 Method: Panel Least Squares
 Date: 01/20/21 Time: 18:55
 Sample (adjusted): 1995 2019
 Periods included: 6
 Cross-sections included: 188
 Total panel (unbalanced) observations: 1066

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GDP	1.53E-06	6.07E-07	2.512277	0.0121
STATUS(-1)	0.864895	0.015058	57.43620	0.0000
CCOUNTRY	0.000146	0.000209	0.698652	0.4849
C	0.273528	0.038056	7.187537	0.0000
Root MSE	0.370919	R-squared		0.785027
Mean dependent var	2.202627	Adjusted R-squared		0.784420
S.D. dependent var	0.800371	S.E. of regression		0.371617

Akaike info criterion	0.861840	Sum squared resid	146.6615
Schwarz criterion	0.880496	Log likelihood	-455.3609
Hannan-Quinn criter.	0.868909	F-statistic	1292.720
Durbin-Watson stat	2.113688	Prob(F-statistic)	0.000000

fragment Διαίρεση

Dependent Variable: FRAGMENT
Method: Panel Least Squares
Date: 01/20/21 Time: 18:54
Sample (adjusted): 1995 2019
Periods included: 6
Cross-sections included: 158
Total panel (unbalanced) observations: 469

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GDP	-1.22E-07	9.74E-07	-0.125565	0.9001
FRAGMENT(-1)	0.764412	0.026354	29.00530	0.0000
CCOUNTRY	-0.000488	0.000345	-1.417710	0.1569
C	0.080304	0.039831	2.016086	0.0444
Root MSE	0.392746	R-squared		0.655111
Mean dependent var	0.202559	Adjusted R-squared		0.652886
S.D. dependent var	0.669476	S.E. of regression		0.394431
Akaike info criterion	0.985750	Sum squared resid		72.34293
Schwarz criterion	1.021149	Log likelihood		-227.1583
Hannan-Quinn criter.	0.999678	F-statistic		294.4195
Durbin-Watson stat	2.112138	Prob(F-statistic)		0.000000

polity Πολιτεία

Dependent Variable: POLITY
 Method: Panel Least Squares
 Date: 01/20/21 Time: 18:53
 Sample (adjusted): 1995 2019
 Periods included: 6
 Cross-sections included: 156
 Total panel (unbalanced) observations: 747

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GDP	-4.74E-06	6.14E-06	-0.772502	0.4401
POLITY(-1)	0.858618	0.016807	51.08661	0.0000
CCOUNTRY	-0.001397	0.001973	-0.707898	0.4792
C	1.254349	0.225493	5.562691	0.0000
Root MSE	2.886012	R-squared		0.795093
Mean dependent var	3.594378	Adjusted R-squared		0.794266
S.D. dependent var	6.379854	S.E. of regression		2.893770
Akaike info criterion	4.968337	Sum squared resid		6221.810
Schwarz criterion	4.993055	Log likelihood		-1851.674
Hannan-Quinn criter.	4.977864	F-statistic		961.0129
Durbin-Watson stat	1.872703	Prob(F-statistic)		0.000000

durable

Αυτοχή

Dependent Variable: DURABLE
 Method: Panel Least Squares
 Date: 01/20/21 Time: 18:52
 Sample (adjusted): 1995 2019
 Periods included: 6
 Cross-sections included: 158
 Total panel (unbalanced) observations: 760

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GDP	0.000172	2.58E-05	6.690564	0.0000
DURABLE(-1)	0.926008	0.015229	60.80474	0.0000
CCOUNTRY	0.002965	0.006785	0.437028	0.6622
C	1.620246	0.765831	2.115670	0.0347
Root MSE	10.00827	R-squared		0.903536

Mean dependent var	26.03158	Adjusted R-squared	0.903153
S.D. dependent var	32.24497	S.E. of regression	10.03472
Akaike info criterion	7.455228	Sum squared resid	76125.83
Schwarz criterion	7.479614	Log likelihood	-2828.987
Hannan-Quinn criter.	7.464618	F-statistic	2360.367
Durbin-Watson stat	1.806378	Prob(F-statistic)	0.000000

fragility

Ευαισθησία

Dependent Variable: FRAGILITY
Method: Panel Least Squares
Date: 01/20/21 Time: 18:46
Sample (adjusted): 2000 2015
Periods included: 4
Cross-sections included: 160
Total panel (unbalanced) observations: 632

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GDP	5.15E-06	4.41E-06	1.168067	0.2432
FRAGILITY(-1)	0.952304	0.012204	78.03315	0.0000
CCOUNTRY	0.000985	0.001141	0.863483	0.3882
C	-0.419225	0.198737	-2.109442	0.0353
Root MSE	1.539458	R-squared	0.942869	
Mean dependent	8.919304	Adjusted R-squared	0.942596	

var			
S.D. dependent var	6.445786	S.E. of regression	1.544353
Akaike info criterion	3.713396	Sum squared resid	1497.796
Schwarz criterion	3.741553	Log likelihood	-1169.433
Hannan-Quinn			
critier.	3.724331	F-statistic	3454.763
Durbin-Watson stat	2.091021	Prob(F-statistic)	0.000000
